

De voorbereiding van het personeel der Genie voor zijne oorlogstaak.

DOOR

J. BOONACKER.

(Vervolg en slot van N°. 8, bladz. 517.)

6. *Eenige opmerkingen omtrent den dienst in vreedetijd.*

Vermits het geheele leven van den officier eene voorbereiding moet zijn voor zijne oorlogstaak, oefent de geheele dienstregeling bij zijn wapen invloed uit op die voorbereiding en zou alzoo de geheele dienstregeling bij de genie hier behandeld kunnen worden. Ik zou dan echter niet alleen de grenzen van een tijdschriftartikel maar ook die van het geduld van den lezer moeten overschrijden. Welke wijzigingen in verschillende regelingen eventueel noodig zijn, kan trouwens door ieder, die over het door mij gezegde heeft nagedacht, zelf ontdekt worden. Ik zal mij daarom hier bepalen tot eenige opmerkingen omtrent de volgende punten, t. w.:

- a. *Verhouding van de genie-officiëren tot de aangewezen oorlogschefs;*
- b. *Beheer van het genie-materieel;*
- c. *Bouwen en onderhouden van kazernen, enz.;*
- d. *Inspectiën; en*
- e. *Opvoeding voor uitvoering van werken in oorlogstijd, enz.*

a. *Verhouding van de genie-officiëren tot de aangewezen oorlogschefs.*

Volgens een gevelegeld woord van eenige jaren her, heeft de Nederlandsche officier twee soorten van chefs, *technische* en *tactische*. Ik vrees, dat sommigen de juiste beteekenis van deze overigens typische onderscheiding niet gevat hebben en met eenige verwondering zouden vernemen, dat o. a. de inspecteur der cavalerie en de commandant der bereden artillerie tot de *technische* chefs behooren; daarom zal ik mij maar aan de oude namen van *oorlogs- en vredeschefs* houden.

In de laatste jaren is eene strooming ontstaan om de troepen ook in vredestijd uitsluitend onder hunne oorlogschefs dienst te laten doen. Tegen de voordeelen, hieraan verbonden, staat het — vooral in een leger met korten diensttijd en niet zeer groote onderdeelen — groote bezwaar, dat het onttrekken der afdeelingen aan chefs van het eigen wapen, vermoedelijk ten nadeele is van de oefening. Wat hiervan zij, bij de genie met hare splitsing in zeer kleine verbanden is het in vredestijd dienst doen onder de oorlogschefs te eenen male onmogelijk. De hieruit voortvloeiende nadeelen moeten evenwel zoo goed mogelijk worden ontgaan. In de eerste plaats door de *tactiek* als eene der meest noodige wetenschappen ook voor den genie-officier te erkennen.

Bij overleg tusschen tactici en technici ontstaat dikwerf eenige wrijving. De eersten beklagen zich, dat de technici geen rekening houden met tactische eischen, en de laatsten verwijten aan de tactici, dat deze hunne argumenten met phrasen, met dooddoeners beantwoorden. Het bezwaar ligt daarin, dat de technische wetenschappen meer op wiskundigen, de tactische meer op historischen en empirischen bodem staan. Een technicus kan een leek in zijn vak overtuigen, een tacticus moeilijk. Ik ben daarom met de tactici eens, dat een leek in de tactiek in militaire vraagstukken in het algemeen geen stem behoort te hebben, maar ik ben in het geheel niet met hen eens, dat daarom de technici uit de raadzaal moeten worden verwijderd. Zulk een maatregel zou wel eens eene nieuwe herroeping van het Edict van Nantes kunnen blijken te zijn. De genie-officiëren zullen alzoo moeten zorg dragen zooveel van tactiek te weten, dat zij met vrucht omtrent tactische quaestiën in overleg kunnen treden en dat zij het bij zulk een overleg in groote lijnen vastgestelde in overeenstemming met de tactische gedachte kunnen uitwerken. Met dezen eisch hield ik reeds rekening, door het bezoeken der Hoogere Krijgsschool voor iederen aanstaanden kapitein der genie verplichtend te stellen. Dit is echter niet voldoende. De verkregen kennis moet onderhouden en vermeerderd worden. Hiertoe moeten de genie-officiëren aan tactische oefeningen op kaart en terrein (kaderoefeningen) van officieren van andere wapens deelnemen, en wel, voor zooveel het maar eenigszins mogelijk is, onder hunne oorlogschefs en met de officieren, waarmede zij in oorlogsverband zijn. Deze bijeenkomsten zijn dan tevens nuttig als omgang in dienst met hen, onder en naast wie zij wellicht zullen moeten strijden.

Wat de verdere verhouding tusschen de officieren en hunne oorlogschefs, alsmede tusschen oorlogschefs en vredeschefs aangaat, zoo vindt men o. a. in de instructies der stellingcommandanten, waarvan die voor den commandant der Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak, als zijnde de jongste, als type kan worden beschouwd, een te waardeeren streven om wrijvingen te vermijden en de daaruit voortvloeiende ontstemming te voorkomen; evenwel mag niet worden voorbijgezien, dat nuttige samenwerking door instructiën alleen niet kan worden verkregen.

Waar intusschen de krijgsgeschiedenis ons zoo dikwerf op het onverkwikkelijke schouwspel onthaalt, dat een dapper leger en een wakker volk de slachtoffers werden van den naijver der onderbevelhebbers, en daartegenover ons leert, hoe zegenrijk de samenwerking der Duitsche onderbevelhebbers in den oorlog van 1870 werkte, daar mag de opmerking niet achterwegen blijven, dat zoowel in het eene als in het andere geval de verhoudingen in oorlogstijd vermoedelijk het gevolg zijn geweest van den geest, die in vredes-tijd bestond, en dat alzoo tegemoetkomende welwillendheid tusschen de chefs reeds in vredes-tijd voor een leger dringend noodig moet worden geacht.

Mocht deze hier of daar te wenschen overlaten, dan is krachtig ingrijpen noodig, en wel minder door uitvoerige instructies voor alle gevallen en nog een, maar meer door waarschuwingen aan de niet medewerkende autoriteiten. Het *men not measures* zij hier de leuze.

b. *Beheer van het geniematerieel.*

Om tijd te winnen voor de voorbereiding tot de oorlogstaak moeten de administratieve werkzaamheden vereenvoudigd en gemakkelijk gemaakt worden. Reeds wees ik er op, dat hiertoe veel meer dan tot dusver van gedrukten en andere reproductiën zou moeten worden gebruik gemaakt. Gedrukten door het Departement van Oorlog vastgesteld, hebben bovendien het voordeel regelmaat en eenvormigheid van handelen te bevorderen. Een gedeelte van den dienst, waarbij zulks vooral noodig moet worden geacht, is het *materieel der genie*.

Dit materieel wordt door de magazijnmeesters der artillerie beheerd, echter niet op den voet van dat van de artillerie zelve. De laatste twee alinea's van artikel 1 der instructie voor de magazijnmeesters der artillerie wijzen reeds dadelijk op dit verschil. Bij de artillerie is de magazijnmeester de ondergeschikte van den artillerie-commandant, werkt hij zoo noodig met andere ondergeschikten van dien commandant en wordt het noodige personeel beschikbaar gesteld om beheer en onderhoud volgens de voorschriften te doen geschieden. Tegenover de genie echter is de magazijnmeester alleen verplicht de goederen, die hem toevertrouwd worden, te bewaren, daaromtrent jaarlijks een inventaris in te zenden en daaraan eenige niet juist omschreven werkzaamheden te verrichten. De genie-commandant is zijn chef niet, en de artillerie-commandanten achten zich in vele gevallen niet bevoegd om aan de magazijnmeesters op verzoek van genie-autoriteiten bevelen te verstrekken. Bij verschil van meening is de eenige uitweg, zich tot het Ministerie van Oorlog te wenden, en dat doet men voor kleinigheden ongaarne. Hulp bij beheer en onderhoud kan de genie nu dikwerf moeilijk verstrekken, terwijl bovendien in vele gevallen algemeene voorschriften ontbreken, waarnaar men zich zou kunnen regelen. Het gevolg is, dat beheer en onderhoud zoowat met horten en stooten geschieden, dat nu en dan maat-

regelen genomen worden, als bij eene inspectie gebreken ontdekt zijn, en dat, wat de eene commandant opbouwt, door den andere wordt afgebroken.

Deze onvoldoende toestand heeft het denkbeeld doen opwerpen magazijnmeesters van de genie te benoemen.

In verband met den betrekkelijk geringen omvang en waarde van het geniematerieel, vergeleken met dat van de artillerie, komen deze beambten mij in vredetijd in het algemeen niet noodzakelijk voor. Bovendien bestaat er gevaar, dat splitsing van het beheer ook hier en daar bijbouw van magazijnen noodig zou maken. Met het oog op een en ander en het vroeger gezegde omtrent de dienstregeling in oorlogstijd, meen ik voor het materieel van den staf der genie de volgende regeling te moeten voorstellen.

Te Amsterdam plaatse men een genie-officier in de *sedentaire* betrekking van magazijnmeester der genie, in oorlogstijd chef van het hoofdmagazijn der genie van de Amsterdamsche Stelling. Deze officier kan ook met aankoop, toezicht over aanmaak, enz., van geniematerieel worden belast; in zijn magazijn kunnen proeven omtrent het onderhoud van materieel worden genomen. Overigens blijve *in de liniën en stellingen* het geniematerieel bij de magazijnmeesters der artillerie in beheer.

Men onderscheide wijders 4 categorieën van *oorlogsmaterieel*, als:

1°. *inundatiematerieel*,

2°. *telegraafmaterieel*,

3°. *pioniermaterieel*, en

4°. *genie-uitrustingsmaterieel van verschillenden aard*; en voorts 4 categorieën van *vredesmaterieel*, als:

1°. *meubels, stalvoorwerpen en huisraad*,

2°. *algemeen geniematerieel*,

3°. *oefeningsmaterieel*, en

4°. *buiten dienst gesteld materieel*.

Bovendien kunnen zoo van oorlogs- als van vredesmaterieel meer categorieën worden vastgesteld, zoo ten behoeve van materieel van andere diensten, die geen afzonderlijke magazijnen bezitten, als bijv. wellicht *ambulancematerieel*, of voor andere zaken, die slechts bij uitzondering in groepen of hoofdmagazijnen voorkomen, als: *luchtvaartmaterieel*, enz.

De verschillende categorieën van materieel worden zooveel doenlijk van elkander gescheiden opgelegd, het oorlogsmaterieel bovendien systematisch, zoodat bijv. bij het *pioniermaterieel*: het opruimingsmaterieel, het openijzingsmaterieel, enz.; bij het *uitrustingsmaterieel*: het blindeeringsmaterieel, het verlichtingsmaterieel, enz., gemakkelijk bij elkander te vinden zij. Materieel, behoorende tot de uitrusting van forten, worde, behalve meubels, huisraad en *telegraafmaterieel*, die tot het genie-uitrustings- of telegraafmaterieel der groep gerekend worden, in den regel als *artilleriematerieel* beschouwd, vermits het nutteloos omslachtig en in verband met de geringe ruimte maar

hinderlijk is, in de magazijnen der fortten meer dan ééne soort van materieel te hebben (1).

Door de magazijnmeesters en ten bureele van de hoofdgenieurs worden voor het *oorlogsmaterieel* per groep — en c. q. ook voor het hoofdmagazijn — voor elke categorie *uitrustingstaten* en voor het *vredeesmaterieel* per magazijn voor elke categorie *inventarissen* bijgehouden.

Deze uitrustingstaten en inventarissen zijn gedrukten, zooveel doenlijk ook met gedrukte namen van voorwerpen, ingericht tot het daarin gedurende eenige jaren driemaandelijks vermelden van nieuwe cijfers van voorhanden hoeveelheden.

De uitrustingstaten en inventarissen hebben voor elke Linie of Stelling een doorlopend volgnummer, waarmede omtrent voorwerpen zoo noodig kan worden aangewezen in welken staat of inventaris zij vermeld zijn.

Aan het einde van elk kwartaal worden door de adjudanten der hoofdgenieurs met de magazijnmeesters naar de bewijzen van ontvangst, uitgaaf, overgang en onbekwaamstelling *mutatiestatens* bewerkt, waarin eventueele onjuistheden in namen in die bescheiden verbeterd zijn. In overeenstemming met deze kwartaalstaten worden de staten en inventarissen van den magazijnmeester en van het bureel van den hoofdgenieur bijgewerkt. Den verderen loop dier administratie te vermelden, schijnt onnoodig.

De magazijnmeesters moeten het materieel bewaren, en waarschuwen als iets niet in orde is; de genie zorgt voor het onderhoud. Omtrent elke categorie van *oorlogsmaterieel* moet een voorschrift bestaan, waarin o. a. de eischen, waaraan de voorwerpen voldoen moeten, en de wijze van onderhoud worden omschreven.

Wat het *vredeesmaterieel* aangaat, zoo zouden mijns inziens onder *stalvoorwerpen*, *meubels* en *huisraad* in het algemeen geene voorwerpen moeten worden gerekend, *in kazernen in gebruik*. Het komt beter voor, dat deze *eigendom der compagnieën, eskadrons, batterijen, enz.*, zijn en de verhouding van de genie tot de troepen zooveel doenlijk met die van den *eigenaar* tot den *huurder* van eene woning in het burgerleven overeenkome. Bij verstandige regeling zullen langs dezen weg, zonder verhooging van kosten, zindelijkheid en uiterlijk voorkomen van kazernelokalen beter worden. Wellicht zal het in buitengewone omstandigheden noodig zijn enkele categorieën van meubels en huisraad tijdelijk te vermeerderen, maar de hiertoe noodige reservevoorraad, die van een gemakkelijk vervoerbaar type — met gebruik van staafijzer, vouwkrukjes, tafels op schragen, enz., — zou kunnen zijn, zou in de nachtlegermagazijnen opgelegd of als kampeeringseffecten kunnen behandeld worden.

Buiten dienst gesteld materieel is niet altijd onbekwaam, het kan zelfs vol-

(1) Omtrent meubels en huisraad zou de opmerking kunnen worden gemaakt, dat die voorwerpen dikwerf een specialen vorm en bijzondere inrichting hebben in verband met de ruimte ter plaatse en alzoo in bepaald aangewezen lokalen te huis behooren. Dit leidt echter niet tot bezwaar, als ze in den groepsinventaris fortsgewijze vermeld worden. De in oorlogstijd reeds zwaar belaste Intendance nog in dit detail te moeien, komt wijders noodeloos en onpractisch voor.

komen goed overcompleet oorlogsmaterieel zijn, terwijl van onbekwaam materieel soms nog gedeelten geschikt zijn om voor een ander doel gebezigd te worden. In de eerste plaats moet alzoo in den inventaris de reden van de buitendienststelling worden vermeld en wijders moet worden zorg gedragen, dat slechts het werkelijk onbruikbare ten verkoop wordt voorgedragen.

Oefeningsmaterieel is in hoofdzaak pionier- en uitrustingsmaterieel, bij het garnizoen in gebruik, alzoo deels oorlogsmaterieel in deze categorie overgegaan. Dit materieel zou, voor zoover bekwaam, in oorlogstijd tot het oorlogsmaterieel kunnen terugkeeren.

In de standplaats der eerstaanwezende-ingenieurs en hare aanhoorigheden zullen vermoedelijk geen magazijnmeesters der artillerie gevestigd zijn. Oorlogsmaterieel vindt men daar slechts bij uitzondering, vredesmaterieel daarentegen altijd. Van dit materieel zou per standplaats van een eerstaanwezende-ingenieur of zelfstandig dienenden opzichter een inventaris moeten worden bijgehouden. Al dit materieel zou door den magazijnmeester der genie te *Amsterdam* in den bovenomschreven geest maar met de noodige vereenvoudigingen beheerd moeten worden, terwijl de opzichters der genie tegenover dezen de verplichtingen van de conducteurs bij de artillerie zouden moeten vervullen.

Bij de *genietroepen* heeft elke compagnie hare oorlogsuitrusting en de timmerwinkel het materieel, dat in oorlogstijd in de centrale magazijnen en werkplaatsen noodig, als het oorlogsmaterieel van den timmerwinkel zou kunnen worden beschouwd. Dat oorlogsmaterieel, ook wanneer het ten behoeve van enkele compagnieën, zooals de aanvullings- en de pontonniercompagnie, eenigszins over het land verspreid is, zij ook in vredestijd onder beheer der genietroepen. Het overig materieel zou als *oefeningsmaterieel* in den inventaris van deze categorie van de naastbijzijnde stelling moeten zijn opgenomen, zoodat het bij mobilisatie, nadat de verschillende compagnieën er van overgenomen hebben, wat zij nog van nut mochten achten mede te nemen, door den betrokken administrateur eenvoudig in het naastbijzijnde magazijn ingeleverd zou kunnen worden, waar daarover als over het andere ingeleverde oefeningsmaterieel wordt beschikt.

c. *Bouwen en onderhouden van kazernen, enz.*

Personen, aan wier oordeel ik veel waarde hecht, zijn van meening, dat het door genie-officieren bouwen en onderhouden van militaire gebouwen onverenigbaar is met eene goede voorbereiding tot de oorlogstaak, en men daarom dit werk evenals in Duitschland aan niet-militairen moest overlaten.

Ik heb reeds vroeger gezegd, dit gevoelen niet te deelen, maar erken gaarne, dat dit gedeelte van den dienst slechts zeer indirect aan de militaire opvoeding van den genie-officier ten goede komt.

Bouw van kazernen, enz., slechts, omdat elke arbeid, die uit werk aan schrijf- en teekentafel en terreinwerk in behoorlijke verhouding bestaat, elke

arbeid, die tot het telkens nemen van besluiten dwingt en verantwoordelijkheid medebrenkt, de waarde van den man in het algemeen en alzoo ook van den officier in het bijzonder kan verhoogen. *Toezicht over onderhoud en kleinere herstellingen* deels eenigszins om dezelfde redenen, deels om de daaruit voortvloeiende aanraking met andere wapens en diensten.

Door niemand kan alzoo worden ontkend, dat dergelijke werkzaamheden zooveel doenlijk moeten worden verminderd en vereenvoudigd om meer tijd te laten voor andere.

Bij het *ontwerpen* en *bouwen* van militaire gebouwen is hiertoe noodig, dat de officieren over zooveel gegevens mogelijk omtrent werkzaamheden van hunne kameraden kunnen beschikken om te voorkomen, dat hetzelfde werk nutteloos telkens herhaald worde. Hiertoe zouden ten bureele van den inspecteur der genie *technische bladen* moeten worden geredigeerd en autographisch vermenigvuldigd, waarin door de verschillende hoofd- en eerstaanwezende-ingenieurs die mededeelingen, opmerkingen, vooral teekeningen van details — hoogst eenvoudig uitgevoerd, geen *édition de luxe* als de bekende Oostenrijksche — van henzelfen of van hunne ondergeschikte officieren en opzichters (altijd met vermelding van den naam des ontwerpers of stellers) zouden moeten worden ingezonden, welke van nut zouden kunnen geacht worden bij de uitvoering van andere nieuwe werken, groote of kleine herstellingen en het gewoon onderhoud. Aan deze ingezonden stukken zouden mededeelingen kunnen worden toegevoegd omtrent onderzoekingen, proeven en waarnemingen op last of onder goedkeuring van den inspecteur of wel bij andere wapens en diensten uitgevoerd, voor zooveel zij van practisch nut in werkelijk voorkomende gevallen geacht kunnen worden. Ook zou met korte woorden de aandacht kunnen worden gevestigd op mededeelingen in boeken, waarvan de kennis voor de genie in het algemeen wenschelijk voorkomt. Deze technische bladen zouden een officieel gedeelte kunnen bevatten, indien zulks aan het legerbestuur ter vermindering van afzonderlijke circulaires wenschelijk voorkomt, maar overigens zouden zij meer een adviseerend dan een autoritair karakter moeten hebben, zoodat zij niet tot vermindering van verantwoordelijkheid zouden kunnen dienen. Afwijking er van zou echter altijd tot bespreking tusschen den betrokken chef en den ondergeschikten officier moeten leiden.

Ik wensch zeker niet door overdreven streven naar uniformiteit den ontwerpers de handen te binden, noch door het vaststellen van eene soort van instructie-inventaris voor bouwconstructies hunne ambitie te verminderen; maar het komt mij voor het behoud dier ambitie geenszins noodig voor, dat door gebrek aan ondervinding van de ontwerpers het eene detail nutteloos zwaar en kostbaar, het andere weinig soliede, een derde weder geheel onpractisch zij. Nu toch verzamelen officieren, die niet van gebrek aan ambitie kunnen verdacht worden, ook inlichtingen en schetsen bij kameraden, maar dit geschiedt min of meer vertrouwelijk, alsof men vreesde, dat dit copieëren als eene bekentenis van eigen onvermogen zou kunnen worden

opgevat. Zijn er nu onder zulke inlichtingen fouten, dan plant zich ook de fout voort en het is niet voldoende haar op ééne plaats te ontdekken en te erkennen. Bij de door mij voorgestelde wijze van handelen zal in den regel worden voorkomen, dat de genie zich meer dan eens aan denzelfden steen stoot, maar bovenal wordt er veel copiewerk aan officieren en tijdelijke opzichters door bespaard. Zullen deze bladen echter niet hun doel missen, dan moeten zij eenigermate een particulier karakter dragen en niet veranderen in een openbaar tijdschrift; terwijl ook de omvang geheel onbepaald moet zijn, alzoo niets rondzendende, indien het onnoodig is iets mede te deelen. Door zulke mededeelingen zal niet alleen tijd maar ook, al valt zulks niet zoo onmiddellijk in het oog, veel geld bespaard worden dat nu aan minder aanbevelenswaardige details verkwist wordt.

Wijders zou bij ontwerpen, enz., dikwerf tijd gewonnen worden, als de archieven beter geordend waren. Hiertoe zouden bij dienstovergave niet slechts *enkele* maar *alle* rubrieken van het archief bij inventaris moeten worden overgegeven en overgenomen; voorts zou eene wijze van oplegging of ten minste van inventarisatie moeten worden ingevoerd, waardoor bescheiden, die bij elkander behooren, ook bij elkander kunnen gevoegd worden. Hiertoe moeten van de talrijke brieven de nutteloos geworden geen overlast geven en die over een bepaald onderwerp handelende gemakkelijk kunnen gevonden worden, waartoe een index in den een of anderen vorm, afhankelijk van de wijze waarop de registers worden bijgehouden, noodig zou zijn.

Ten slotte zal het gemak van reproductie in goed georganiseerde bureelen, als door mij zijn voorgesteld, het werk ten goede komen.

Wat het *onderhoud* aangaat, zoo moet dit uitsluitend aan opzichters onder toezicht van eerstaanwezende-ingenieurs, sectie-ingenieurs of adjudanten opgedragen worden. Dit toezicht mag niet te tijdroovend zijn en is voornamelijk noodig, omdat overleg met andere autoriteiten voor een opzichter dikwerf moeilijk is. Overigens moet een opzichter volkomen betrouwbaar zijn; is hij zulks niet, dan behoort hij in het korps niet te huis.

Aan jongere officieren mag alleen bij uitzondering het toezicht over kleine herstellingen worden opgedragen, als dit bijzonder leerrijk is. Opzicht bij onderhoud en kleine herstellingen ontaardt toch licht in dagdieverij, de chefs moeten hiertegen in het bijzonder waken. Het gebruik van rijwielen kan, vooral waar het werkzaamheden buiten de standplaats betreft, tot veel tijdsbesparing leiden. De kapiteins en luitenants zouden daarom moeten zorg dragen steeds in het bezit van een goed rijwiel te zijn, de opzichters zouden er steeds een van het Rijk in gebruik moeten hebben. Dat het gebruik van rijwielen ook in oorlogstijd voor de meeste officieren en al de opzichters noodig is, zal wel niet nader behoeven te worden verdedigd.

Zooals reeds boven werd gezegd, zou mijns inziens de verhouding van de genie tot de bewoners van militaire gebouwen, behoudens noodig blijkende uitzonderingen — waaronder vegen van schoorsteenen en dergelijke voorzorgen

tegen brandgevaar —, zooveel doenlijk met die van den eigenaar tot den huurder in het burgerleven moeten overeenkomen.

Tegen dit voorstel kunnen bezwaren worden ingebracht.

In de *eerste* plaats, dat het onderhoud er onder lijden zou. Dit bezwaar acht ik denkbeeldig. De genie zal den toestand der kazernen, enz., blijven inspecteeren als tot dusver, en de opzichters bezoeken in elk geval de gebouwen te dikwerf dan dat verwaarloozing met blijvend nadeelige gevolgen niet tijdig zou worden geconstateerd.

In de *tweede* plaats, dat het kader er meer werk door zou moeten doen. Als dit het geval ware, zou de geheele maatregel eene nuttelooze verplaatsing van werk wezen. Ik geloof echter niet, dat dit het geval zal zijn.

In de *derde* plaats, dat de kosten er door stijgen zouden. Mijn voorstel toch zou moeten medebrengen, dat de chefs over eene zekere som konden beschikken voor zaken, die nu door de genie verricht worden. Dit punt is moeilijker uit te maken. De contrôle der genie is echter op dit oogenblik tamelijk machteloos.

De genie leverde bijv. *schoonmaak-materieel* in verschillende garnizoenen in zeer afwijkende hoeveelheden. Desniettemin klaagde men nagenoeg overal even sterk over tekort en kocht de troep in den goeden tijd van den bijslag zelf materialen er bij. Is nu ooit door de genie op *afdoende* wijze, namelijk zoo, dat er eenigszins duurzame verandering in den toestand kwam, de juistheid bewezen van het vermoeden, dat de geleverde voorwerpen en stoffen niet met voldoende zorg behandeld en beheerd, of dat zij ook voor andere doeleinden gebezigd werden? Ik geloof het niet.

Een ander voorbeeld: *de gebroken glasruiten*. In theorie goed geregeld. In de practijk echter kent men den dader zelden of nooit, en als men een middel had om steeds de daders te vinden, zou men door hen te doen betalen nog dikwerf onbillijk handelen, als de ruiten gebroken zijn bij werkzaamheden, waarin de man buiten zijne schuld niet voldoende geoefend is of ook wel tengevolge van min practische inrichting van de localiteit. De bestaande regeling is in verband hiermede oorzaak, of dat stormen geacht worden aan de soliede militaire gebouwen meer schade teweeg te brengen dan aan particuliere woningen in revolutiebouw, of dat het Rijk langs een anderen weg de ruiten toch betaalt — na het verdwijnen van den bijslag schijnbaar moeilijk bereikbaar, maar administrateurs zijn vindingrijk —, of dat de kosten door geheel onschuldigen moeten gedragen worden, iets wat uit een moreel oogpunt afkeuring verdient. Of het een dan wel het ander geschiedt, hangt van persoonlijke opvattingen af. Om resultaten van zoo twijfelachtige waarde te verkrijgen treden korps, plaatscommando en genie met elkander in overleg. Is dit geen herinnering aan den slobkousentijd?

Intusschen erken ik, dat de financiëele uitkomsten eerst door proefnemingen zullen kunnen blijken. Vermits echter vermoedelijk ook officieren van andere wapens mijn gevoelen deelen, zou het niet moeilijk vallen eene goede

regeling te ontwerpen en eerlijke proeven te nemen, om te voorkomen, dat de vermelde gelden slordig beheerd of aan hunne bestemming onttrokken werden.

Voor stallen zou hetzelfde beproefd kunnen worden, voor magazijnen en in het algemeen voor niet tot logies dienende gebouwen komt eene dergelijke regeling daarentegen minder wenschelijk voor.

Bij opvolging van bovenstaande voorstellen zal de eigenaardige tijdsversnippering der opzichters zeer beperkt en zullen deze hierdoor voor bureelwerk en anderen meer nuttigen arbeid meer beschikbaar worden, wat dan ook de bedoeling is en aan hunne waarde zeer ten goede zal komen.

d. *Inspectiën.*

Eene kwart eeuw geleden, voerde de chef van het wapen der genie den oneigenaardigen titel van Inspecteur-Generaal van Fortificatiën, alzoo alleen van doode strijdmiddelen. Later werd deze titel wel door den meer juisten van Inspecteur der Genie vervangen, maar het scheen, dat de oude naam, ten minste bij den staf der genie, een hypnotiseerenden invloed bleef uitoefenen.

De Inspecteur en op zijn voetspoor de commandanten inspecteerden materieel en nog eens materieel, terwijl het inspecteeren van personen eene opzienbarende uitzondering was. Ook werden de werken dikwerf geïnspecteerd in afwezigheid van de officieren met het toezicht daarover belast, waarvan soms misvattingen het gevolg waren en waardoor in elk geval de gelegenheid ongebruikt werd gelaten om daarbij op ongezochte wijze die officieren te inspecteeren. Wel verkreeg men door kennismaking van ontwerpen en uitvoeringen voldoende gegevens omtrent de waarde der officieren voor hun vredesdienst als ingenieur en als architect, maar ter beoordeeling van hunne oorlogswaarde moest men veelal op den uiterlijken indruk afgaan. Nu onderstel ik wel, dat waar een kenner van den oorlog als DRAGOMIROFF geen kans ziet, de oorlogswaarde van een officier in vredestijd met juistheid te bepalen, zulks voor onze chefs nog moeilijker zijn zal; maar men zou toch meer kunnen doen dan tot dusver, door in het oog te houden, dat het inspecteeren van officieren ten opzichte van hunne geschiktheid voor hunne oorlogstaak niet minder nuttig is dan het inspecteeren van vestingwerken. Aan zulke inspectiën is het bezwaar verbonden, dat incidenten, schadelijk voor de discipline, niet altijd geheel te vermijden zijn. Meerderen maken dan wel eens eene droevige figuur in tegenwoordigheid van minderen. Waar zulks het gevolg is van onbekwaamheid, moet worden overwogen, dat het door de mand vallen eerst op het oorlogsterrein nog veel bedenkelijker zou zijn; waar de indruk daarentegen een ten onrechte slechte was, kan zulks bij eene volgende gelegenheid worden erkend.

Wat echter voorkomen moet worden is, dat het instellen van een onder-

oorlog juist geschiedt, wat men niet verwacht heeft, zou een zeer nadeeligen invloed uitoefenen, indien zij er toe leidde, aan dergelijke onderstellingen geen waarde toe te kennen.

Wat de technische hulpmiddelen der landstreken aangaat, zoo moeten de noodige gegevens in de archieven worden verzameld, maar bovendien de officieren zich, zooveel noodig door oefeningsreizen, de vaardigheid eigen maken die hulpmiddelen — producten, voorraden, werkkrachten, transportmiddelen, enz., — ook door vluchtige verkenningen te schatten.

Wijders is het noodig, dat de officieren en opzichters zich de gewoonte eigen maken altijd de *prijzen* te willen kennen. Met het oog hierop acht ik het bestaande algemeen tarief en het gebruikelijk openbaar maken der gedetailleerde begrotingen zeer nuttig, al zijn ook beide wat te uitvoerig en al houdt hun vorm niet voldoende rekening met de verschillende factoren, die de prijzen beheerschen.

De voornaamste van de hierboven als noodig vermelde hoedanigheden is echter wel het goed kunnen omgaan met handelaars, werkbazen en werklieden.

Het stelsel van *aanbesteding* is aan de ontwikkeling van de geschiktheid hiertoe weinig bevorderlijk.

Hierbij toch wijzen wel de genie-officieren tot in de kleinste details aan, hoe het werk moet worden uitgevoerd, zien zij toe dat het ook zoo geschiedt en hebben zij over het algemeen met een en ander de handen meer dan vol; maar voor aankoop en aanvoer van materialen, aanwerven en betalen van werklieden en de regeling van het werk wordt door de aannemers zorg gedragen.

In oorlogstijd daarentegen zal het dikwerf moeilijk of niet raadzaam zijn, zich van de tusschenkomst van aannemers te bedienen, zullen de officieren hun ongewone functiën nog wel zonder behoorlijk geschoold hulppersoneel moeten uitoefenen en daarbij eene geldelijke administratie moeten voeren, waarvan in vreedstijd evenmin sprake was.

Door onderwijs kan aan dit bezwaar niet tegemoet gekomen worden, al zal het verstrekken van ambachtsonderwijs aan de opzichters een gunstigen invloed hebben.

Ter wille van de belangen der schatkist kan in vreedstijd met het stelsel van openbare aanbesteding als regel niet gebroken worden, maar het komt dringend noodig voor alle gelegenheden aan te grijpen, om de officieren der genie daarnaast aan *uitvoering in eigen beheer* te gewinnen. Hoe dit zou moeten geschieden, behoef ik aan de personen, die hierop invloed kunnen uitoefenen, niet mede te deelen en de lezers van andere wapens zullen er geen belang in stellen dit te vernemen.

Alleen acht ik het noodig, ook met het oog op de geldelijke verantwoording in oorlogstijd, er op te wijzen, dat groote administratieve nauwgezetheid als een gebiedende eisch moet worden beschouwd. Men versta mij wel. Op

grond van eene vijf en twintigjarige ondervinding als chef in hooger en lageren rang bij den staf der genie kan ik verklaren, dat de officieren onder mijne bevelen steeds aan de strengste eischen van persoonlijke eerlijkheid voldeden, zelfs waar het soms onschuldig geachte zaken, als: onnoodige of onnoodig lange dienstreizen en dergelijke betref.

Ik ben overtuigd, dat men aan geen officier der genie onregelmatigheden in zijn eigen belang zou kunnen verwijten, maar dit bewustzijn van eerlijkheid schijnt er toe te leiden, dat men in administratieve onregelmatigheid niet altijd genoeg bezwaar ziet. Met onverdeelde instemming neem ik hieromtrent uit den *Avenir Militaire* van 1895 de volgende zinsneden over.

»Nous ne sommes pas des voleurs, n'est-ce pas; c'est pour le bien du service; donc, agissons”.

»Voilà le raisonnement, et la conscience tranquille, parce qu' elle est intimement honnête, on est allé demander à des gens, souvent étrangers à l'armée, de mettre leur complaisante et intéressée signature au service de ces sortes de virements de fonds”.

»C'est en cela surtout que les militaires sont inconsciemment coupables”.

»Il ne suffit pas d'être honnête dans sa vie privée, il faut, quand on a une situation officielle, paraître honnête. Or, aller demander à un marchand, à un industriel une signature de complaisance, c'est lui donner l'occasion de douter de notre honorabilité en vertu de ce principe, qu'on ne juge les autres que par ce qu'on est soi-même”.

»On est très-ingénieur dans les corps”, disait-on dans les états-majors, »on y fait tout avec rien”.

»On donnait bénévolement à ces braves capitaines la puissance de Dieu le Père”.

»Les généraux auraient du modérer, entraver, arrêter cet essor, et pour ça, ils n'auraient eu qu'à s'adresser in petto cette question”:

»D'où vient l'argent? Quelques-uns se le dirent et le demandèrent. On les traita de grincheux et de rétrogrades”.

Lieden, onvoldoende bekend met den officiersstand, kan men onder toejuiching van anderen, even onwetend als zij, hooren smalen op *militaire eer*. Hoezeer men in ons leger tegenover onjuiste mededeelingen en waardeeringen in de pers misschien te dikwijls het zwijgen bewaart, meen ik toch, dat men dergelijke onbepaalde aanvallen in den regel onbeantwoord moet laten, en niet voorbij behoort te zien, dat wellicht onbewuste jalousie op een gevoel, dat nu eenmaal geen anderen stand zoozeer beheerscht als den onzen, aan die aanvallen niet vreemd is.

Daarentegen moeten officieren van alle rangen er steeds voor ijveren, die eer hoog te houden o. a. door van het beginsel uit te gaan, dat een officier nooit voor de keus mag gesteld worden om of door zijne handteekening eene onwaarheid te bekrachtigen of de belangen van den dienst minder goed te behartigen. In vreedstijd moet eere regeling, die niet zonder eene onjuiste

verklaring behoorlijk kan worden afgedaan, worden beschouwd als *onuitvoerbaar door overmacht*.

En in oorlogstijd? Daarentrent zijn geen regels te geven.

Dan moet de officier voor het heil van leger en land zich nog wat meer getroosten dan den schijn van oneerlijkheid.

Wanneer intusschen een diep gevoel van afkeer om eene onwaarheid te zeggen of te onderteekenen allen doordringt, zullen ook in oorlogstijd de onregelmatigheden binnen enge grenzen beperkt blijven.

Meerdere opmerkingen wachten nog aan de punt mijner pen, maar het wordt tijd te eindigen.

Bij de groote verscheidenheid van zaken door mij behandeld, mag ik niet op onverdeelde instemming, van wien ook, rekenen.

Ik meen echter niets te hebben voorgesteld zonder voldoende toelichting, niets dat onuitvoerbaar is wegens ernstige bezwaren van wettelijken of geldelijken aard.

Daarop grond ik mijne hoop, dat ten minste een gedeelte van het door mij uitgestrooide zaad moge vallen in goede aarde en ontkiemen ten bate van de waarde voor onze defensie van een wapen, waartoe te behooren ik steeds eene eer en een genoeg geacht heb.

J. BOONACKER.

Oud Luitenant-Kolonel der Genie.

Het gevecht bij Ladon, op den 24sten November 1870.

(Vervolg en slot van N°. 8, bladz. 550.)

Aan den Generaal-Majoor VON WOYNA waren de vorderingen des vijands bij Les Pignières niet ontgaan; verschillende inkomende berichten van dragonders bevatten de mededeeling dat hij zich daar voortdurend versterkte en dat minstens 2 bataljons op Les Terriers aanrukten; in den omtrek van Les Brosses werd echter niets van den vijand bespeurd.

De generaal kon de artillerie niet tegen den vijandelijken linkervleugel laten werken, omdat dit gevaarlijk zou kunnen worden voor de eigen infanterie. Daarom liet hij door de artillerie en de infanterie het oostfront van Ladon krachtig beschieten en gaf hij aan het 2de bataljon van het 91ste regiment den last tegen den linkervleugel des vijands voort te rukken. De overige deelen van het gros bleven voorloopig nog bij Caillot slagvaardig staan.

De commandant van het 2de bataljon van het 91ste regiment, Majoor VON KIENITZ, plaatste de 5de en 8ste compagnie in colonnenlinie, in de voorste linie; de 6de en 7de daarachter in halfbataljonscolonne; een peloton der 5de compagnie dekte de rechterflank.

Zoo geformeerd, marcheerde het bataljon in de richting van Cottereau, achter de twee batterijen langs, doch kreeg, zoodra het dit dorpje verlaten had, infanterievuur uit het boschje bij Les Terriers.

De 5de compagnie met 1 peloton en de 8ste compagnie met 2 pelotons tirailleurs voor zich uit, zwenkten nu links uit naar het boschje van Les Terriers, gevolgd door de 6de en 7de compagnie. Het boschje bleek slechts zwak bezet. De tirailleurs drongen zonder verlies daarbinnen en marcheerden dadelijk tot aan den westelijken rand door, waar zij zich opnieuw ordenden en zich in Les Terriers vastzetten. De 6de en 7de compagnie, die oostwaarts van het boschje van Les Terriers gesloten waren achtergebleven, werden nu met het oog op het hevige vijandelijke vuur uit het boschje van Les Pignières door eerstgenoemd boschje vooruitgezonden, de 7de compagnie links, de 6de rechts; beide compagnieën hadden tirailleurs vooruit, de 6de zelfs twee pelotons.

Aan den westelijken rand gekomen, openden de beide compagnieën een krachtig vuur. Daar de commandant (Kapitein WAHN) inmiddels gewond was geworden, nam de 1ste Luitenant BREITHAUPT het bevel over die compagnieën op zich. Hem scheen een onmiddellijk voortrukken geraden en, nadat hij het bevel daartoe van mond tot mond langs de vuurlinie had doen geven, stormde hij onder het aanheffen van hoerah vooruit.

De 6de en 7de compagnie drongen krachtig voort; de vijand gaf nog een kort snelvuur af, doch trok daarna vlug terug, zoodat ook het boschje van Les Pignières eveneens bijna zonder verlies werd genomen. Gedurende den stormloop waren de 5de en 8ste compagnie in 2de linie.

De 6de compagnie bereikte het eerst den westelijken boschrand; langzamerhand kwamen daar ook de overige compagnieën aan, die dadelijk verzameld werden en op last van den bataljonscommandant links uitzwenkten naar Ladon.

Een peloton van de 5de en een peloton van de 8ste compagnie dekten de rechterflank tegen Les Arlots, doch verloren in het bedekte terrein spoedig de voeling met het bataljon en kwamen later bij het 78ste regiment terecht, waar zij dapper aan het verdere gevecht deelnamen.

Nadat de door Majoor VON KIENITZ bevolen links-zwenking was uitgevoerd, werd het offensief in Z. W. richting weder hernomen met de 6de en 7de compagnie in voorste linie en de 5de en 8ste compagnie achter de vleugels, in tweede linie, doch zoowel het flankvuur van Les Arlots, als uit Ladon, noodzaakte den Majoor, de voorste linie na circa 200 M. te laten halt houden, zonder dat hij het vijandelijke vuur wegens den te grooten afstand vooreerst kon laten beantwoorden.

De verliezen van het 2de bataljon van het 91ste regiment waren bij deze verschillende bewegingen niet groot; het geringst waren ze bij de vermeestering der beide boschjes, het grootst in de pauzen tusschen die aanvallen.

Terwijl nu een gedeelte der vijandelijke troepen uit het boschje van Les Pignières naar Ladon terugtrok, was een ander gedeelte naar Les Arlots geweken, waar intusschen de aankomst van meerdere vijandelijke troepen bemerkt werd. Uit die richting onderhield de vijand een onafgebroken hevig geweervuur, dat echter hoog boven de hoofden der 91ers heenging.

Op het overige front van Ladon hadden de 3de en 4de compagnie van het 91ste regiment intusschen de twee, slechts 300 M. van het dorp gelegen, windmolens bezet. Het vijandelijke vuur werd van dat oogenblik af merkbaar zwakker, voornamelijk doordien het 1ste en het fuselierbataljon van het 91ste regiment door goed gerichte schoten de vijandelijke tirailleurs van de daken en de bovenverdiepingen der huizen van Ladon hadden verdreven. Terwijl op die wijze de 91ers aan de oostzijde van Ladon de overmacht in vuur hadden verkregen, waren bij Generaal-Majoor VON WOYNA rapporten ingekomen over den gelukkigen voortgang van het gevecht in den omtrek van Les Pignières; aan den anderen kant deed echter het evengemelde uitbrei-

den van den vijand tot Les Arlots vermoeden, dat versterkingen in die richting waren aangekomen.

Kolonel LEHMANN, die naast den Generaal-Majoor VON WOYNA den gang van het gevecht gadesloeg, achtte zijn strijdmacht na het ingrijpen van het 2de bataljon van het 91ste regiment, omstreeks 11³/₄ uur, voldoende sterk voor een krachtadigen aanval op Ladon, omdat de vijandelijke artillerie haar vuur gestaakt had en het vijandelijke infanterievuur aan de oostzijde van Ladon verzwakt scheen te zijn. Hij was daarom van plan, nadat het 2de bataljon front gemaakt had naar Ladon, tot den stormaanval over te gaan.

Generaal-Majoor VON WOYNA, die bij het ver gevorderde uur bevreesd was dat hij dien dag het doel van zijn marsch niet meer zou kunnen bereiken, had reeds met het plan van den Kolonel LEHMANN ingestemd en hem gemachtigd de noodige maatregelen te nemen, toen Majoor VON SCHERFF de aandacht vestigde op de intusschen gemelde versterking van den vijand bij Les Arlots en Les Pignières. Volgens zijne meening was de vijand daar offensief opgetreden en van plan aan de 37ste brigade den marsch naar Beaune met kracht te verhinderen. Hij had reeds, toen het gevecht bij Les Terriers zich merkbaar deed voelen, het optreden van meer troepen aangeraden; nu meende hij opnieuw daarop te moeten aandringen. Hij ontwikkelde de meening, dat versche troepen den weg Ladon—Le Carogé over Les Arlots moesten passeeren, zich van daar zoo mogelijk tot aan den weg Ladon—Beaune uitbreiden, vervolgens naar het Z. omzwenken, de daargelegen gehuchten en hoogten vermeesteren, en dan, samenwerkende met de 91ers, den storm op Ladon moesten uitvoeren. In elk geval zou daardoor eene vertraging van ongeveer ³/₄ uur ontstaan.

Generaal-Majoor VON WOYNA en Kolonel LEHMANN verzetten zich aanvankelijk tegen dit plan. Toen merkte Majoor VON SCHERFF op, dat, zelfs indien het plan van den Kolonel mocht gelukken, het doortrekken van den bruggetrein en van de vele treinvoertuigen door Ladon minstens evenveel tijd zou vorderen; hij ried daarom aan, deze dadelijk uit de marschcolonne te verwijderen en ze op den weg naar Moulon te brengen, van waar zij dan naar omstandigheden over Chevenelle, Chapelon of Mignerette naar Beaune konden worden gezonden. Het was door het rijke wegennet niet te vreezen, dat daardoor eene ontmoeting met de noordelijke marschcolonne (39ste brigade) zou ontstaan, die, daar zij tot dusverre niet door een gevecht was opgehouden geworden, nu reeds dicht bij Beaune moest zijn, dan de zuidelijke colonne. De treinen konden natuurlijk niet zonder bedekking blijven; deze kon echter wel gemist worden en in het ergste geval zou het weinig te beteekenen hebben, al kwamen de treinen eerst den 25sten te Beaune aan.

Generaal-Majoor VON WOYNA kon tegen deze redeneering niet veel inbren-

gen en machtigde daarom Majoor VON SCHERFF de noodige bevelen uit te vaardigen. Het was nu 12 uur geworden.

De 3de en 4de compagnie van het 78ste regiment werden, onder Kapitein GRONEMANN, aangewezen als treinbedekking. Nadere aanwijzingen dan de bovenvermelde konden dien Kapitein in der haast niet worden gegeven en daar hij ook niet in het bezit was van eene kaart, moest hij zich verlaten op zijn oriënteringsvermogen en op de mededeelingen der bevolking. Dit alles zou weinig gehinderd hebben, als men hem maar eenige cavaleristen had toegevoegd. Doch daar dit niet geschiedde, werd de marsch der treinen aanmerkelijk vertraagd. Onderweg vernam hij, dat het gevecht bij Ladon heviger werd en hoorde hij een levendig geschutvuur uit de richting van Maizières.

Berichten omtrent den toestand kreeg hij niet en hij bezat ook geen middelen om zich die te verschaffen.

De trein bestond uit 150 wagens; de eenige beredenen waren de beide compagniescommandanten en de kwartiermeester, die ternauwernood voldoende waren, om op de doorweekte landwegen orde in de lange colonne te houden. Over Paumeton en Lorcy kwam hij in den laten avond van den 24sten te Juranville aan.

De commandant der aldaar op voorposten staande 10de compagnie jagers vond dien onafzienbaren trein hoogst onwelkom. Hij maakte Kapitein GRONEMANN er op opmerkzaam, dat hij bij een aanval moeilijk zou kunnen rekenen op bescherming door de jagers en ried hem aan, den marsch naar Beaune te vervolgen.

Doch in verband met den zeer donkeren nacht, de onbekende wegen en den afgelegden vermoeienden marsch van 17 uren meende de Kapitein beter te doen den verderen tocht maar tot den volgenden dag uit te stellen.

In den morgen van den 25sten zette hij den marsch naar Marcilly voort en zond den kwartiermeester naar Majoor VON SCHERFF te Beaune. De kwartiermeester kwam met de order terug, om te keeren en naar Egrÿ te marcheeren.

Kapitein GRONEMANN bracht daarom ook den nacht van 25 op 26 November in Juranville door, marcheerde op den 26sten ten 7 uur voormiddag naar Egrÿ en kwam daar ten 12¹/₄ uur namiddag aan, alwaar de trein-colonne ontbonden werd.

Van de lastige zorg voor de treinen ontheven, had Majoor VON SCHERFF intusschen het 2de en het fuselierbataljon van het 78ste regiment in de richting van Les Arlots in marsch gezet. De commandant dier bataljons, Overste VON MUTIUS, kreeg in opdracht, achter langs het 2de bataljon van het 91ste regiment te marcheeren, zoo dicht mogelijk nabij Ladon den weg naar Beaune te bereiken, zuidwaarts voort te rukken en na uitvoering van die bewegingen het signaal tot den aanval af te wachten, dat Overste VON HAGEN ongeveer van Les Berriats af zou geven.

Als reserve bleven aan den straatweg de 1ste en 2de compagnie van het 78ste regiment; terwijl $1\frac{1}{2}$ compagnie pioniers de twee batterijen dekte.

Men hoopte op zijn laatst om 1 uur den aanval op Ladon te kunnen doen; doch in werkelijkheid werd het later.

Na bovenstaande bevelen gegeven te hebben, reed Majoor VON SCHERFF naar den Overste VON HAGEN, die zich in de tirailleurlinie der 91ers bevond. Uit naam van den divisiecommandant verzocht hij den Overste hem meer naar den rechtervleugel der 91ers bij Les Berriats te willen volgen, van waar men een goed overzicht had. Onderweg deelde Majoor VON SCHERFF de door den divisiecommandant getroffen maatregelen mede en, op de ten N. van Ladon gelegen hoogten wijzende, droeg hij den Overste op, persoonlijk het signaal »het geheel vooruitgaan» te laten geven, zoodra hij de tirailleurs van het 78ste regiment rechts voorwaarts over de hoogten zou zien komen.

Beide hoofdofficieren bleven inmiddels den marsch van het 78ste regiment naar Les Arlots observeeren; toen Majoor VON SCHERFF zich overtuigd had, dat er geen misverstand meer te vreezen was, reed hij naar Generaal-Majoor VON WOYNA terug.

Gedurende den rit daarheen nam het vuur bij Les Arlots in hevigheid toe.

Overste VON MUTIUS was nl. met de 2 bataljons van het 78ste regiment eerst van den straatweg af noordwaarts gemarcheerd. Ter hoogte van de artilleriestelling had hij die bataljons op geheele deploimentstusschenruimte uit elkaar gebracht, het 2de bataljon links, het fuseliebataljon rechts, elk bataljon met de twee vleugelcompagnieën in voorste en de twee middencompagnieën in tweede linie.

Vervolgens zwenkten de beide bataljons links, zoodat zij met het front naar het W. kwamen, waarbij het 2de bataljon het boschje van Les Terriers passeerde. Juist toen de linkervleugel van dit bataljon in voeling kwam met den rechtervleugel van het 2de bataljon van het 91ste regiment, waren de 91ers meester van Les Pignières.

De 8ste compagnie van het 2de bataljon 78ste regiment sloot onmiddellijk aan de 5de compagnie van het 91ste regiment; meer rechts bevond zich de 5de compagnie van het 2de bataljon 78ste regiment, terwijl de 6de en 7de compagnie van dat bataljon, in halfbataljonscolonne geformeerd, onder Luitenant VON L'ESTOQUE volgden.

In deze formatie bracht Majoor VON PREUSZ het bataljon onafgebroken vooruit naar Les Arlots en drong in eersten aanloop, met slaande trom, het dorp binnen, hetwelk na een korten, krachtigen tegenstand door den vijand ontruimd werd.

Inmiddels was Majoor VON WINS met het fuseliebataljon van het 78ste regiment eveneens in westelijke richting doorgedrongen; de 12de compagnie (Kapitein RURLAND) hield daarbij links voeling met de 5de compagnie;

noordwaarts van de 12de compagnie marcheerde de 9de, terwijl de 10de en 11de compagnie, onder Kapitein BARTENWERFFER, als halfbataljon volgden.

Het fuselierbataljon had zich hierbij iets verder naar het N. uitgebreid, dan door den divisiecommandant bedoeld was. De uiterste rechtervleugel (9de compagnie) van het bataljon doorzocht het houtgewas bij Château de Champ, daarna zwenkte dit bataljon, iets later dan het 2de bataljon, nogmaals links, zoodat nu beide bataljons het front naar het Z. Z. W. hadden, het 2de bataljon bij Les Arlots, het fuselierbataljon bij Boisseauville, over eene frontbreedte van 1000 M.

Het was nu ongeveer 1 uur geworden.

De Franschen hadden intusschen hun linkervleugel teruggetrokken tot Les Cerisiers, zoodat zij ongeveer van daar over Les Bossards tot Le Saulée nog in het bezit waren van de daargelegen hoogten.

Het 78ste regiment was gedurende bovenbedoelde bewegingen levendig door infanterie, van die hoogten af, beschoten geworden; ook had het nu en dan granaatvuur ontvangen.

Even na 1 uur gingen de 78ers van uit Boisseauville en Les Arlots weder tot het offensief over; het fuselierbataljon nam de richting op Les Bossards, het 2de bataljon op Le Saulée.

Zonder ophouden voortrukkende, namen de 5de, 8ste en 12de compagnie van het 78ste regiment achterelkander de geheele hoogtenrij. Nadat de oostelijk van Les Bossards gelegen top door de 12de compagnie bezet was, gaf Overste VON MUTIUS haar den last, nog verder in zuidelijke richting voort te gaan. Terwijl Kapitein RUMLAND zich hiertoe gereed maakte, werd hij door een schot in het onderlijf doodelijk gewond. De compagnie rukte evenwel vooruit en drong spoedig daarna met slaande trom en onder het aanheffen van hoerah Le Saulée binnen, waar zij gedeelten van het 2de bataljon 78ste regiment ontmoette.

De verliezen waren bij de twee bataljons van het 78ste regiment niet onbelangrijk; de commandant der 6de en 7de compagnie 2de bataljon 78ste regiment, 1ste Luitenant L'ESTOQUE, was gewond en had het bevel moeten overgeven aan Luitenant ZIELKE.

Daar de 9de compagnie gedurende die bewegingen, door den grooteren boog dien zij op den rechtervleugel te doorloopen had, niet spoedig genoeg kon aankomen, bracht Majoor VON WINS de 10de compagnie (Kapitein BARTENWERFFER) en kort daarna ook de 11de compagnie vooruit en bezette hij daarmede de hoogten en pachthoeven van Moulin du Saulée (westelijk van Le Saulée) en Les Bossards.

Op dat tijdstip waren de gehuchten Les Cerisiers en Lauverdière, gelegen op eene helling van den uitersten linkervleugel der Franschen, nog sterk bezet. Tegen Les Cerisiers wendde zich de inmiddels aangekomen 9de compagnie, onder Kapitein VON WULFFEN.

Het 1ste peloton dier compagnie, onder Luitenant VON BRUCHHAUSEN,

benevens het links daarvan marcheerende tirailleurpeloton, onder den vicefeldwebel (fourier) WÄÄTGE, moesten daartoe een ongeveer 200 M. voor dat gehucht gelegen diepe sloot passeeren.

Gedurende die beweging bracht Kapitein VON WULFFEN zelf het 2de peloton onder den sergeant-majoor HASSELBACHER naar den linkervleugel, richting houdende op Les Cerisiers, en kort daarop bestormde de geheele tirailleurlinie, onder krachtig hoerah, de hoogte en het gehucht. De vijand wachtte den aanval niet af, maar vluchtte in het bosch van Ladon.

De 9de compagnie had daarbij eene onverwachte, welkome ondersteuning op haren rechtere vleugel gevonden, doordien de twee pelotons van de 5de en 8ste compagnie 91ste regiment, — die in den voormiddag de flankdekking hadden uitgemaakt voor het 2de bataljon van dat regiment — zich ongeveer op datzelfde tijdstip op het gehucht Lauverdière geworpen en dit genomen hadden.

De tirailleurs van den rechtere vleugel (het fuselierbataljon van het 78ste regiment en de pelotons van de 5de en 8ste compagnie 91ste regiment) nestelden zich reeds in de slooten langs den straatweg naar Beaune; het kwam er dus nu nog maar op aan, den strik te juister tijd toe te halen. Zoo was de toestand kort voor 1 uur 30 minuten 's namiddags.

Terwijl de bovenbeschreven gebeurtenissen bij Ladon plaats grepen, had de Generaal VON VOIGHT—RHETZ, die zich op den windmolenberg bij Beaune bevond, ten 10 uur voormiddag den Kolonel VON VALENTINI bevel gezonden, naar Beaune door te marcheeren en de rijdende artillerie daarheen vooruit te zenden. Die artillerie kwam ten 1 ure namiddag te Beaune aan.

Inmiddels waren tot 12 uur 's middags bij dien Generaal twee rapporten ingekomen van den Majoor VON WEHREN — die, zooals we weten, in de richting van St. Loup op verkenning was —, waaruit de Generaal meende te moeten opmaken, dat Maizières door den vijand bezet was. Door 2 rapporten van Ritmeester VON DRESKY werd de Generaal in dat vermoeden versterkt.

Toen dan ook de Kolonel VON VALENTINI ten 1 uur 30 minuten te Venouille was aangekomen, ontving hij aldaar van den Generaal VON VOIGHT—RHETZ den last, zich van Maizières meester te maken en den Kolonel LEHMANN de hand te reiken.

Kolonel LEHMANN werf, nog voordat de stormaanval op Ladon plaats had, van bovenstaande maatregelen door den Generaal VON VOIGHT—RHETZ verwittigd; het is dus te begrijpen, dat de Kolonel nu de inname van Ladon wilde verhaasten. Maar, zooals we zien zullen, had er nog een nieuwe vertraging plaats, zoodat het geschutvuur bij Maizières vernomen werd, nog vóórdat Ladon ingenomen was.

Het rapport, hetwelk de Kolonel LEHMANN door tusschenkomst van den Luitenant BRADE, van het 9de regiment dragonders, ontving, bevatte ook nog de mededeeling, dat »vijandelijke afdeelingen uit Lorris oprukten.»

Dit bericht is zeker op de verder door dien Kolonel genomen maatregelen van beslissenden invloed geweest.

Overste VON MUTIUS had tot dusverre zijn opdracht geheel vervuld, doch de uitvoering er van had veel meer tijd gekost, dan men berekend had. Hij wist, dat de Overste VON HAGEN van Les Berriats af het teeken tot den aanval zou geven, zoodra de 78ers over de hoogten zouden vooruitkomen. Die hoogten waren echter nog niet gepasseerd, behalve bij Lauverdière door de 5de en 8ste compagnie 91ste regiment, doch dit laatste had men bij Les Berriats niet kunnen zien.

Terwijl nu de Overste VON MUTIUS den Generaal-Majoor VON WOYNA bericht zond van den gelukkigen voortgang van het gevecht, alsmede van het bereiken van den weg naar Beaune, bemerkte hij het uitgestrekte bosch ten W. van Ladon. Hij besloot daarom voorloopig in de veroverde stelling te blijven, van waaruit hij Ladon in zekeren zin nu reeds beheerschte, en niet eerder tot het offensief over te gaan, dan nadat hij zich overtuigd zou hebben, of het bosch al dan niet sterk bezet was.

Van het 3de eskadron 9de regiment dragonders, dat zich op den uitersten rechtervleugel van de troepen van Overste VON MUTIUS bevond, werd nu een peloton naar de noordzijde van het bosch afgezonden, om te verkennen, hoever de vijandelijke vleugel zich daar uitstreckte.

Binnen een paar minuten kreeg de Overste verschillende rapporten, inhoudende, dat zich in den boschrand slechts enkele infanteristen bevonden, om welken men zich bij een aanval op Ladon weinig zou behoeven te bekommeren.

Overste VON MUTIUS besloot daarop den stormaanval te laten doen op het bosch en het westelijk gedeelte van Ladon.

Hoewel door de verkenningen eenige tijd verloren was gegaan, hinderde zulks niet. Men kan hieruit echter weër zien, welken storenden invloed een dergelijke, niet verwachte terreingesteldheid op den algemeenen gang van zaken kan uitoefenen.

Het was nu bijna 2 uur. Generaal-Majoor VON WOYNA had van Overste VON MUTIUS bericht gekregen omtrent den toestand, terwijl hij zelf ook de vordering van de omvatting kon waarnemen.

Bovendien liet Kolonel LEHMANN, ten einde alles goed te doen gaan, den commandant van het fuseliebataljon 91ste regiment (Kapitein VON TAYSEN) weten, dat »zoodra de omvatting rechts volbracht zou zijn, ook in het Z. vooruitgerukt moest worden.»

Het is thans noodig mede te deelen, wat intusschen aan de oostzijde van Ladon was voorgevallen.

Toen de 78ers bij Le Saulée tot den stormaanval gereed stonden, sloten aan de linkerzijde bij hen aan de compagnieën van het 2de bataljon 91ste

regiment en wel de 6de en 7de compagnie in voorste linie en de 5de en 8ste compagnie achter de vleugels, in tweede linie, op \pm 200 M. van Ladon. Verder zuidwaarts was Kapitein VON LEGAT, met de 3de en 4de compagnie van het 91ste regiment, na de twee molens bezet te hebben, omstreeks 1 uur 30 minuten nogmaals 150 M. dichtër naar Ladon opgerukt en had hij de kort tevoren door de Franschen verlaten gehuchten, oostwaarts van Ladon, bezet, zoodat hij zich iets voorwaarts bevond van de overige deelen der gevechtslinie. Links van deze compagnieën stond, iets meer achterwaarts, de geheel opgeloste 1ste compagnie, waarachter zich de 2de compagnie op den straatweg bevond.

Tusschen de 1ste compagnie en de 3de en 4de compagnie 91ste regiment bevonden zich 2 pelotons (een van de 9de en een van de 10de compagnie); zuidwaarts van de 1ste compagnie sloten $\frac{2}{3}$ der 9de en $\frac{2}{3}$ der 10de compagnie aan en zuidelijk van deze had Kapitein VON TAYSEN zich, ter uitvoering van het straks gemelde bevel van Kolonel LEHMANN, met 3 pelotons van de 12de compagnie meer vooruitgewerkt en de 11de compagnie van Cabaret laten oprukken achter de 9de en 10de compagnie.

De grootste afstand van het 91ste regiment tot Ladon bedroeg even voor 2 uur niet meer dan 200 M.

Toen deze hooge graad van stormvaardigheid bereikt was, bemerkte Overste VON HAGEN, die zich dicht bij de gevechtslinie van de 3de en 4de compagnie 91ste regiment bevond, het passeeren van de hoogten bij Le Saulée door de 78ers.

Hij liet daarom even voor 2 uur het signaal: »het geheel voorwaarts» geven.

Op dit signaal verhieven zich bijna gelijktijdig alle compagnieën der brigade, de tamboers der 20 compagnieën sloegen den stormmarsch en onder een krachtig hoerah drongen alle afdeelingen uit het N., N.O. en O. Ladon en het bosch binnen.

Het artillerievuur bij de Duitschers was reeds geruimen tijd gestaakt, om niet gevaarlijk te worden voor de eigen infanterie.

De Franschen gaven, op het hooren van den stormmarsch, nogmaals een kort en krachtig vuur af, doch wachtten den storm zelf niet af.

Verscheidene hunner verscholen zich in de huizen van Ladon; het grootste gedeelte trachtte echter langs den straatweg naar Bellegarde het vrije veld te bereiken of zich in het bosch van Ladon te redden. Daardoor ontstond eigenlijk nergens een huizengevecht en konden de Duitschers onafgebroken tot aan den westelijken uitgang van het dorp doordringen, waar de manschappen van de beide regimenten elkander ontmoetten. Aldaar werd de orde in de compagnieën, die overigens in het algemeen hun tactisch verband gedurende een gevecht van 3 uren bewaard hadden, voor zoover dit noodig was geheel hersteld en het dorp, dat slechts weinig door het gevecht geleden bleek te hebben, door enkele afdeelingen doorzocht.

Zoodra het algemeene hoerah bij de bestormers weerklonk, begaven zich Kolonel LEHMANN en Overste VON HAGEN naar het dorp, om de leiding in handen te houden, terwijl Majoor VON SCHERFF noordwaarts om Ladon heen naar den westelijken uitgang snelde, om verder nastormen te voorkomen, daar het hoofddoel voor dien dag toch was de marsch naar Beaune.

Aangezien de afzonderlijke afdeelingen elkander aan den westelijken uitgang moesten ontmoeten, zoo meenden de beide commandanten het snelst hun doel te bereiken, indien zij zich daarheen begaven. Daar aangekomen trof de Overste VON HAGEN de 3de en 4de compagnie 91ste regiment op het snijpunt der wegen naar Beaune en Bellegarde aan.

Hij gaf nu aan de 3de compagnie den last dit punt te bezetten en aan de 4de compagnie den vijand te achtervolgen, die in de richting van Moulin Neuf en Le Tartre was teruggegaan.

Het 2de bataljon 91ste regiment werd aan den uitgang naar Beaune verzameld en daar dadelijk zoo opgesteld, dat het den marsch weder kon beginnen.

Van het fuselierbataljon van dit regiment waren de compagnieën meest allen door het zuidelijk gedeelte van Ladon, allengs aan den westelijken dorpsrand aangekomen.

De 12de compagnie, onder Luitenant SCHMIEDECK, bereikte het ten Z. W. van het dorp gelegen kasteel, verzamelde zich daar en bezette den tuinmuur, front naar Bellegarde.

De 9de en 10de compagnie vulden de munitie aan uit de patrooncaisson van het 1ste bataljon 91ste regiment. Daarop kregen de 10de en 11de compagnie, onder Kapitein VON TAYSEN, den last het zuidelijk gedeelte van het bosch van Ladon van vijanden te zuiveren. Zij ondervonden daarbij slechts weinig tegenstand. Tegenover Tigneuville wendden zij zich naar den weg van Bellegarde; daar gekomen bemerkten zij de vijandelijke achterhoede in westelijke richting bij Moulin Neuf; zuidwaarts van den weg stond eene afdeeling Fransche cavalerie, die door een kortstondig vuur van de 11de compagnie uit elkaar gejaagd werd.

Terwijl de vijandelijke achterhoede uit de lijn Moulin Neuf—Le Tartre hevig op het kasteel vuurde, marcheerden de 10de en 11de compagnie 91ste regiment naar het kasteel terug, alwaar inmiddels ook de 4de compagnie van dat regiment was aangekomen.

Intusschen had Kolonel LEHMANN de 2de compagnie van het 1ste bataljon 91ste regiment aan den oostelijken uitgang van Ladon last gegeven daar voorloopig te blijven, totdat de reserven zouden zijn aangekomen. Deze compagnie belastte zich later, in vereeniging met de 3de compagnie, met het doorzoeken der huizen. In de straten lagen veel wapens en zeer veel uitrustingsstukken.

De 2de compagnie maakte in eenige huizen 30 gevangenen; de 3de compagnie 76; deze laatsten waren geen van allen gekwetst.

Van de 1ste compagnie 91ste regiment was aanvankelijk ook een peloton

het bosch van Ladon binnengedrongen. Het keerde later terug, bij de twee andere pelotons, die door Kapitein VON GAYL waren achtergehouden om de gevangenen te bewaken. Deze compagnie werd daarna aan den westelijken uitgang van Ladon opgesteld naast de 3de, terwijl de 2de compagnie de 4de volgde in de richting van het kasteel.

Tegen 2 uur 30 minuten stonden dus 6 compagnieën van het 91ste regiment ten Z. W. van Ladon en wel: in het kasteel de 12de en 4de compagnie; daarnaast de 2de compagnie aan den straatweg; bij la Vinée, dus aan den straatweg naar Bellegarde, de 9de, 10de en 11de compagnie.

Het 2de bataljon 91ste regiment stond gesloten, gereed om af te marcheeren, aan den uitgang naar Beaune; de 1ste en 3de compagnie op het snijpunt der wegen bij Ladon.

Overste VON MUTIUS, die intusschen met 6 compagnieën van de 2 bataljons van het 78ste regiment uit het N. het bosch was binnengedrongen, met het doel den vijand daar den terugtocht af te snijden, geraakte met den linkervleugel in een met verscheidene gehuchten, tuinen en boschperceelen bedekt terrein, dat zich tusschen den oostelijken boschrand en het westfront van Ladon uitstreckte. Het grootste dezer gehuchten, met een goed schootsveld naar het N., O. en Z. was La Mothe, dat later ook bleek sterk bezet te zijn.

Tot nu toe hadden de 78ers, behalve de gewonden, geen gevangenen gemaakt; uit de vele lijken en gewonden zag men, dat men hier marsch-(linie-) infanterie voor zich had.

De 8ste compagnie van het 78ste regiment stiet het eerst op evengenoemd gehucht La Mothe. Luitenant EBMAYER liet daartegen dadelijk het vuur openen door het tirailleurpeloton, terwijl Luitenant BOELKE op ongeveer 200 M. van den linkervleugel van dat peloton met het 2de peloton een offensieve flank vormde. Beide pelotons richtten hun vuur op de vensters en deuren.

Nadat de compagniescommandant, Luitenant WICHMANN, ook nog het 3de peloton onder Sergeant BÖHL had laten oplossen, stormde hij met alle drie pelotons onder het aanheffen van hoerah tegen het gehucht op.

Terwijl nu de 8ste compagnie uit het O. en Z.O. over een open gedeelte in het bosch moest vooruitstormen, was ook de 9de compagnie van dat regiment (Kapitein VON WULFFEN) door het moeilijk doorgaanbare houtgewas op het gehucht losgegaan. De vijandelijke infanterie had zich daar in een sloot genesteld. Toen de 9de compagnie zich tot den storm gereed maakte, begonnen de Franschen met doeken te zwaaien en hielden zij de kolven der geweren in de hoogte, ten teken dat zij zich overgaven.

Kapitein VON WULFFEN liet daarom het vuur staken, doch toen nu de 9de compagnie vooruitging, openden de Franschen weder het vuur, zoodat de Duitschers hier in korten tijd 8 gewonden kregen.

Nu talmde Kapitein VON WULFFEN niet langer. De geheele compagnie stormde vooruit en drong in de sloot. Iets vroeger had de 8ste compagnie het gehucht uit het O. en Z. bestormd; westelijk van de 9de compagnie was intusschen de 10de compagnie onder Kapitein BARTENWERFFER verschenen.

In La Mothe legden 1 officier en 72 man van het 44ste marsch-(linie-) regiment de wapens neder.

Terwijl dit gevecht bij La Mothe plaats had, waren de 6de en 7de compagnie van het 78ste regiment ten W. van Ladon verzameld.

Het fuseliebataljon van het 78ste regiment kreeg order tot aan den westelijken boschrand door te dringen; het 2de bataljon 78ste regiment werd aan den weg naar Beaune achtergehouden, waarheen ook genoemd fuseliebataljon, na het bosch gezuiverd te hebben, moest terugkeeren.

Inmiddels deed zich in het bosch het vuur opnieuw hooren. Kapitein VON TAYSEN meende daaruit te moeten opmaken, dat andere vijandelijke afdeelingen van de zijde van Moulin Neuf daar waren binnengedrongen. Hij zond daarom nogmaals de 11de compagnie westwaarts af tot zuivering van het bosch. Deze compagnie kwam bij Tigneville op den weg naar Bellegarde en voerde bij Moulin Neuf een kort vuurgevecht met den vijand, doch keerde spoedig daarna weder naar het kasteel terug.

Iets meer noordelijk van de 11de compagnie was ook een peloton der 10de compagnie in het bosch gezonden. Het bleek toen, dat daar in een open gedeelte een tot nog toe onbemerkt huis lag. Dit huis was sterk bezet, zoodat de Duitschers daaruit hevig werden beschoten.

Kapitein VON TAYSEN, hiervan bericht ontvangende, zond ook de 9de compagnie onder Luitenant KIRSCHMER, daarheen. Deze omringde, samenwerkende met het genoemde peloton der 10de compagnie en een afdeeling der 78ers welke van La Mothe toesnelde, het huis en nam na een dapperen tegenstand de \pm 80 man sterke bezetting gevangen. Daarna verzamelde Kapitein VON TAYSEN zijn bataljon weder bij het kasteel.

Het fuseliebataljon van het 78ste regiment was inmiddels in het bosch op geen noemenswaardigen tegenstand meer gestuit. Toen het echter in den westelijken rand aankwam, werd het aldaar met een levendig geweervuur uit de richting van Montigny ontvangen.

De 10de en 11de compagnie ontwikkelden daartegen een sterke vuurlinie, doch het lag niet in het plan van Majoor VON WINS naar Montigny op te rukken.

Daar hij bericht ontvangen had omtrent de voortzetting van den marsch door de 37ste brigade, beschouwde hij het veeleer als zijne taak de linkerflank der marschcolonne te dekken, totdat hij order zou ontvangen om te volgen.

De commandant der 11de compagnie, 1ste Luitenant VON KAISENBURG,

ontving hier een schot in het oog, waaraan hij 3 dagen later in het Fransche hospitaal te Bellegarde overleed.

De verliezen der Duitschers bij Ladon waren nog al belangrijk. Zij bedroegen :

bij het 91ste regiment:	5 officieren,	77 manschappen	en	2 paarden;
» » 78ste »	4 »	, 83 (1) »		;
» de artillerie	7 »		en	10 paarden;
» » cavalerie	3 »		»	18 » ;

Totaal: 9 officieren, 170 manschappen en 30 paarden.

De verliezen der Franschen bij Ladon worden opgegeven te hebben bedragen 12 dooden en 50 gewonden. Deze cijfers hebben echter slechts betrekking op het 11de bataljon Mobiele Gardien van de Loire, dat tot het 20ste korps behoorde. Doch behalve dit bataljon streden bij Ladon ook nog het 44ste marsch-(linie-)regiment en het 73ste regiment Mobiele Gardien. Van deze troepen, die tot het 18de korps behoorden, wordt geen melding gemaakt.

Het 44ste marschregiment verloor 1 officier en 25 man aan dooden, 2 officieren en 80 man aan gewonden en 100 vermisten; het verlies van het 73ste regiment Mobiele Gardien is niet bekend.

Het geheele verlies der Franschen bij Ladon kan op ongeveer 400 man geschat worden.

Uit de Fransche en Duitsche berichten is moeilijk op te maken, waar het bataljon Mobiele Gardien van de Loire gestreden heeft. Daarentegen geven de punten, op welke gevangenen gemaakt werden, vrij voldoende aan, hoe de troepen aan Fransche zijde gebruikt zijn. Dientengevolge moeten in Ladon hoofdzakelijk manschappen geweest zijn van het 73ste regiment Mobiele Gardien; terwijl het 44ste marschregiment voor het grootste gedeelte zich buiten het dorp op de noordwaarts daarvan gelegen hoogten moet bevonden hebben.

De commandant der 37ste brigade (Kolonel LEHMANN) had bij het nemen zijner maatregelen, na de verovering van Ladon, voornamelijk ten doel den marsch naar Beaune zoo spoedig mogelijk voort te zetten.

In overeenstemming hiermede was de opstelling van het fuseliebataljon met de 2de en 4de compagnie van het 91ste regiment bij het kasteel, als flankdekking bij het scheidingspunt der wegen, voldoende sterk om een aanval te kunnen weerstaan, ver genoeg vooruitgeschoven en met een gunstigen verbindingsweg naar den straatweg naar Beaune.

Van de overige deelen der brigade waren het 2de en het fuseliebataljon van het 78ste regiment door den gang van het gevecht reeds westwaarts van Ladon gekomen, dus in de voorgenomen marschrichting.

(1) Hieronder 12 gewonden, die vermist werden.

Het 2de bataljon van het 91ste regiment had zich eveneens aan den weg naar Beaune verzameld; de 1ste en 3de compagnie van dat regiment stonden op het snijpunt der wegen naar Beaune en Bellegarde.

Zoodra Generaal-Majoor VON WOYNA uit het rapport van Kolonel LEHMANN kennis gekregen had van de algemeene beschikkingen, gaf hij aan de artillerie en de reserve bevel door Ladon te marcheeren. Het 2de eskadron van het 9de regiment dragonders moest echter noordwaarts om Ladon heen rijden. Dientengevolge passeerden de twee batterijen, de 1ste en 2de compagnie 78ste regiment en 1½ compagnie pioniers, omstreeks 2 uur 15 minuten, Ladon aan de westzijde, alwaar reeds vroeger het 2de en 3de eskadron van het 9de regiment dragonders waren aangekomen.

Terwijl Generaal-Majoor VON WOYNA bezig was de algemeene bevelen voor den marsch uit te geven, deed zich van de zijde van Maizières het geschutvuur heviger hooren.

Majoor VON SCHERFF hield zich intusschen bezig met het ondervragen der gevangenen; deze vertelden, dat zij van Gien waren gekomen en de sterkte der Franschen bij Ladon op eene divisie met 3 à 4 eskadrons en 1 à 2 batterijen schatten. Op zijn vraag of zij ook wisten, wat het vuur uit de richting van Maizières beteekende, kreeg hij ten antwoord: »dat uit Bellegarde naar het kruispunt van l'Archemont eene andere divisie gemarcheerd was.»

Generaal-Majoor VON WOYNA vond dit met recht een goede reden om het gevecht te eindigen en den marsch te verhaasten.

Kolonel LEHMANN droeg om 2 uur 45 minuten het bevel over de achterhoede (fuseliebataljon, 2de en 4de compagnie 91ste regiment) op aan den Overste VON HAGEN en vormde uit het 2de bataljon 91ste regiment en de dragonders een nieuwe voorhoede.

Op korten afstand volgden de 1ste en 3de compagnie 91ste regiment, de twee batterijen en het 2de bataljon 78ste regiment. Het hospitaaldetachement moest voorloopig te Ladon blijven tot verpleging der gewonden.

Aan het fuseliebataljon 78ste regiment werd om 3 uur de order afgezonden bij de marschcolonne aan te sluiten; de overbrenger van die order vond echter het bataljon eerst na veel omwegen, zoodat hij eerst zeer laat zich van zijn opdracht kon kwijten. Omstreeks datzelfde uur werd aan Kapitein VON TAYSEN gelast, het gevecht af te breken, naar den straatweg naar Beaune aan te sluiten, daar de aankomst af te wachten van het te Ladon achtergelaten hospitaaldetachement en met dit detachement de colonne te volgen.

Kapitein VON TAYSEN bereikte, omstreeks 4 uur, dwars door het bosch marcheerende, genoemden straatweg, doch kon niet vóór 5 uur verder marcheeren, omdat eerst tegen dien tijd het hospitaaldetachement uit Ladon was aangekomen.

Het fuseliebataljon 78ste regiment kwam door het gemelde oponthoud,

na den afmarsch der achterhoede, op den straatweg naar Beaune aan, zoodat het in zekeren zin de taak van flankdekking verzuimd heeft na te komen.

De marschcolonne bestond dus na het passeeren van Ladon uit twee afdeelingen, die ver van elkander verwijderd waren en waarvan de tweede niet minder dan 10 compagnieën van het 91ste en 78ste regiment telde.

Intusschen had de colonne den marsch naar Beaune voortgezet. Het hoofd was halflinks afgebogen langs een over Montigny loopenden landweg, ten einde bij Maizières in het gevecht te kunnen ingrijpen. Bij het vooruitgaan bespeurde men reeds, dat de vijand het beslissende snijpunt der wegen van Ladon en Bellegarde nog niet bereikt had of wel van daar teruggedreven was. Uit het geschutvuur in die richting kon men eenigszins de opstelling aan beiden zijden nagaan. Nu eerst kwam een bericht in van Kolonel VON VALENTINI, dat hij bij Maizières in gevecht was, doch hoe of de stand van het gevecht was, kon men uit dit bericht niet opmaken.

Het duurde dan ook niet lang, of de Brigade LEHMANN (37ste) kreeg granaatvuur; Majoor VON SCHERFF vroeg daarom vergunning de Brigade VALENTINI tegemoet te rijden, om haar de ondersteuning van de 37ste brigade aan te bieden.

Hij stiet eerst op twee naar de linkerflank vurende Pruisische stukken, die nu hun vuur staakten; gelukkig hadden ze nog niets getroffen.

Daarna maakte hij den Kolonel VON VALENTINI bekend met de plannen van den Generaal-Majoor VON WOYNA. De Kolonel had het aanbod reeds dankbaar aangenomen, toen een bevel van den Generaal VON VOIGHT—RHETZ aankwam, inhoudende dat de 37ste brigade achter de 39ste langs naar Beaune moest marcheeren en dat de 39ste brigade daarna eveneens daarheen moest volgen.

Bij het terugrijden viel de Majoor VON SCHERFF bij het springen over een sloot met zijn paard en kwam hij eerst weder bij den Generaal-Majoor VON WOYNA terug, nadat deze bovengemelde order reeds rechtstreeks ontvangen had.

De 37ste brigade werd nu opnieuw naar den straatweg van Beaune geleid, welke door het hoofd der colonne om 6 uur weder bereikt werd.

Na een vermoeienden marsch werden ten N. van Beaune eerst tusschen 10 en 11 uur 's avonds door de troepen enge kantonnementen betrokken.

De 1ste en 3de compagnie 91ste regiment en de twee eskadrons dragonders kwamen te Romainville; de 2de en 4de compagnie 91ste regiment te La Brétonnière; het 2de bataljon 91ste regiment in Marcilly; het fuselierbataljon 91ste regiment in Bréfontaine; het 1ste bataljon 78ste regiment te La Pierre percée; het 2de bataljon 78ste regiment te Egry; het fuselierbataljon 78ste regiment te Godigny en La Leu.

De bij Ladon gemaakte gevangenen werden medegevoerd en door de 37ste

brigade nog den 24sten te Beaune bij den Commandeerenden Generaal afgeleverd.

Twaalf gewonde Duitschers, die niet konden worden meêgevoerd, had men in Ladon moeten achterlaten; deze vielen later in de handen der Franschen.

Het in de voorgaande bladzijden beschreven gevecht bij Ladon is vooral daarom belangrijk, omdat daarbij met goed gevolg het gelijktijdig optreden bij den aanval van alle afdeelingen der 37ste brigade werd toegepast, hoewel deze een veel grooter gevechtsfront besloeg dan reglementair was voorgeschreven, alsook omdat daarbij, in den geest van de tegenwoordige vechtwijze, aan de onderaanvoerders groote vrijheid tot zelfstandig handelen werd gelaten.

Voorts kenmerkte zich dit gevecht door eene goede samenwerking van de twee bevelhebbers.

De vijand werd aanvankelijk door de voorhoede aangevallen en tot ontwikkeling gedwongen.

Nadat zijne opstelling voldoende door de goede wijze van verkennen bekend was geworden, werd het front door artillerie en infanterie onder vuur genomen, de infanterie der voorhoede nog verder vooruitgebracht en had de opmarsch der brigade plaats, onder gelijktijdige ontwikkeling buiten het vuurbereik van den vijand.

Nadat de zich meer en meer uitbreidende en versterkt wordende vijandelijke linkervleugel was omgetrokken, volgde, toen overmachtig vuur verkregen was, de stelselmatig voorbereide storm tegen den talrijker en beter bewapenden vijand.

Het oogenblik voor den storm werd aan den in het front commandeerenden bevelhebber, Overste VON HAGEN, nauwkeurig van tevoren door den divisiecommandant aangegeven.

De storm zelf geschiedde overeenkomstig de afspraak.

Hetgeen hier door eene brigade werd uitgevoerd, had evengoed door eene divisie en meer kunnen zijn gedaan, want de 37ste brigade vocht op eene grootere ruimte, dan reglementair voor eene divisie bepaald was.

Zoodra de storm gelukt was, werd weder overgegaan tot de opdracht voor dien dag en deze op voorbeeldige wijze uitgevoerd.

In dit gevecht is verder opmerkenswaardig de wijze van optreden van den Ritmeester VON ALVENSLEBEN als commandant van een verkenningseskadron. Hoewel hij zich plotseling in de onmogelijkheid zag geplaatst zijne opdracht uit te voeren, achtte hij daardoor zijne taak geenszins geeïndigd.

Hij meldt het voorgevallene, sluit bij de strijdende troepen aan en onderhoudt sinds dat oogenblik op behoorlijke wijze het verkeer tusschen de bij Ladon vechtende troepen en den ver verwijderden Commandeerenden Generaal bij Beaune-la-Rolande.

Zooals we gezien hebben stietten bij Ladon de beide partijen onverwachts op elkander. Aan de Fransche bevelhebbers gelukte het daarbij niet — hoewel 3 à 4 divisiën in de nabijheid waren — de zwakke, ver van elkander gescheiden, Duitsche brigades te verslaan.

De Franschen wilden Ladon vasthouden; zij waren daartoe overmachtig sterk, doch zij wisten van hunne overmacht geen goed gebruik te maken.

Door de uitstekende wijze, waarop aan Duitsche zijde de verkenningen geleid en de bevelen gegeven werden, en doordat steeds de opdracht voor dien dag in het oog gehouden werd, wist de Commandeerende Generaal de eenheid bij de uitvoering te bewaren, zijn doel volkomen — zoowel tactisch als strategisch — te bereiken en de plannen der tegenpartij te verijdelen.

C. G. KAMERLING.

Leeuwarden, 1897.

HOE DE INTENDANCE TE REORGANISEEREN?

In mijne vorige artikelen (bladz. 293 en 444 hiervóór) mocht ik bereids in grove trekken aangeven, naar welke beginselen m. i. de Intendance behoort te worden gereorganiseerd. Eene aandachtige lezing van al hetgeen sedert het verschijnen van deze artikelen, vooral in de dagbladen, over de Intendance is gezegd, heeft mij niet kunnen terugbrengen van de meening, dat eene gezonde organisatie eerst dan in het leven wordt geroepen, als daarin tevens de grondslag wordt gelegd voor een breken met het bevorderen van luitenants bij keuze, of — als men meent dat van »keuze" nimmer sprake is geweest — van het bevorderen van hen, die *niet* de oudsten zijn in den rang van eerste-luitenant.

In het vertrouwen dat men het onderwerp nog van genoegzaam belang zal achten, om er eenige oogenblikken bij stil te willen staan, heb ik gemeend nog ééne poging te mogen, neen, te moeten doen, om aan te geven op welke wijze de Intendance behoort te worden »herzien", zoodanig dat de lust tot studie niet bij voorbaat wordt uitgedoofd door gebrek aan vooruitzichten. Ik besef maar al te zeer, dat het langzamerhand wordt een nalezen op een afgemaaid veld. Maar zoolang onze Intendance niet is wat zij in oorlogstijd moet zijn, brengt 's Lands belang mede er aan te herinneren, dat de organisatie van 1895 onvoldoende is.

Uitgaande van de meening, dat wanneer de organisatie past in de wettelijke bepalingen, thans voor aanvulling van de opengevallen plaatsen bij de Intendance van kracht, het geheel is te regelen bij Koninklijk Besluit en Ministerieele Beschikking, en dat eene scherpe formuleering van wat m. i. noodig is de goede zaak moet bevorderen, meen ik goed te doen met dit opstel alsnog te splitsen in 3 deelen.

Het eerste (I) bevat een ontwerp van bepalingen, welke de uitvoerbaarheid van de ontworpen organisatie zouden moeten verzekeren; het tweede (II) de ontwerp-organisatie; het derde (III) eene berekening van hoogere kosten.

Wat ik onder I aangeef met »Art." is vatbaar voor vaststelling bij Koninklijk Besluit; wat daaronder is gesteld achter »§" kan worden bepaald bij Ministerieele Beschikking.

Aangezien men in den regel geene klachten verneemt over een tekort aan hoofdofficieren, handelt het onder II vermelde uitsluitend over de dienst-

betrekkingen in de subalterne rangen. Om daarbij niet telkens dezelfde lange benamingen te gebruiken, wordt wijders in dit opstel zooveel mogelijk gesproken van »kapitein(s)» voor »kapitein(s)-intendant(en)», van »adjunct(en)» voor »reserve-intendant(en)», en van »aspirant(en)» voor »luitenant(s) bij de Intendance gedetacheerd».

I. ONTWERP VAN BEPALINGEN.

A. Algemeen.

Art. 1. Tot het personeel, beschikbaar voor den Intendance-dienst in tijd van vrede, behooren . . kapiteins-intendanten, . . reserve-intendanten, en . . luitenants bij de intendance gedetacheerd.

Tot het personeel, beschikbaar voor denzelfden dienst bij mobilisatie en in oorlogstijd, behooren . . kapiteins-intendanten en . . luitenants bij de Intendance gedetacheerd.

De reserve-intendanten hebben den titel van Adjunct-Intendant. Zij kunnen zijn kapitein of luitenant.

De luitenants bij de Intendance gedetacheerd dragen den titel van Aspirant-Intendant.

Art. 2. De aspiranten, de adjuncten en de kapiteins worden, zoo mogelijk, uitsluitend genomen uit de officieren, die de vereischte studiën voor den Intendance-dienst hebben voltooid.

Art. 3. De aanvulling van vacatures voor kapitein geschiedt:

hetzij — met inachtneming van Artikel 18 der Wet van 28 Augustus 1851 (*Stbl.* n°. 128) enz. — DOOR OVERPLAATSING VAN KAPITEINS-ADJUNCTEN,

hetzij door bevordering van eerste-luitenants (adjuncten of aspiranten), met inachtneming van Artikel 5 dier wet.

§ 1. De eerste alinea van § 29 van het Voorschrift betreffende het inschrijven, enz., van de beoordeelingslijsten (N. B. U., blad. 1258) wordt aangevuld met: »Ten aanzien van subalterne officieren, die de vereischte intendance-studiën hebben volbracht, moet tevens worden vermeld in hoeverre zij zijn aan te bevelen voor den rang van kapitein-intendant.»

Art. 4. De bevordering tot den rang van majoor-intendant geschiedt — met inachtneming van Artikel 6 der voormelde wet — uit de kapiteins-intendanten.

Art. 5. Terugplaatsing van intendanten naar hun oorspronkelijk wapen of dienstvak geschiedt naar regelen voor zooveel noodig nader bij de wet te stellen.

B. Van de practische vorming.

Art. 6. Gehuwde officieren van het Nederlandsche leger, die de studiën voor den Intendance-dienst aan de Hoogere Krijgsschool hebben voltooid, en die — volgens voorschriften door den Minister van Oorlog, krachtens Artikel 5 van het Reglement voor die inrichting, gegeven — *buiten* 's Gravenhage

worden gedetacheerd, genieten toelagen tot dezelfde bedragen als die, welke krachtens Artikel 15 van dat Reglement aan hen zouden worden toegekend, bijaldien zij nog leerling van de Krijgsschool waren.

§ 2. Officieren van het Nederlandsche leger, die de Intendance-studiën aan de Hoogere Krijgsschool hebben voltooid, worden — in afwachting van het verslag, bedoeld bij Artikel 43 der Wet op het Militair onderwijs — gedetacheerd, bij toerbeurt en telkens voor 3 maanden, bij den Hoofdintendant, bij een Divisie-intendant, bij den Intendant in de Stelling van Amsterdam (en eventueel ook bij een Controleur der inwendige administratie van de korpsen en bij eene Hoofdadministratie). Zij kunnen tijdens deze detacheringen tevens worden aangewezen tot het bijwonen van najaarsoefeningen.

§ 3. Officieren, die, in verband met vroeger door hen bewezen diensten, geacht kunnen worden een of meer der in § 2 bedoelde detacheringen voor hunne practische vorming niet noodig te hebben, kunnen daarvan door den Minister van Oorlog worden vrijgesteld.

§ 4. Bijaldien het verslag in § 2 bedoeld, zoomede de in die § bedoelde detacheringen, geene aanleiding mochten geven tot de verwachting, dat de oud-leerling van de Krijgsschool (L-S.) goede diensten ten behoeve van de Intendance zal kunnen bewijzen, wordt hem daarvan namens den Minister van Oorlog mededeeling gedaan.

§ 5. *Overgangsmaatregel.* Zoolang het vereischte aantal aspiranten en adjuncten niet aanwezig is, hebben detacheringen als bedoeld in § 2 niet plaats. De officieren, in den aanhef van die § bedoeld, kunnen derhalve na afloop van de studiën onmiddellijk tot aspirant (c. q. tot adjunct) worden bestemd.

Toelichting. Eene bepaling, als in § 5 ontworpen, wordt noodig geacht om zoo spoedig mogelijk het vereischte getal aspiranten en adjuncten te verkrijgen.

C. Van de Aspiranten.

Art. 7. De *Luitenants*, die de Intendance-studiën en eventueel de detacheringen als bedoeld bij Artikel 5 van het Reglement voor de Hoogere Krijgsschool hebben volbracht en voor den rang van kapitein-intendant geschikt zijn te achten, worden door den Minister van Oorlog werkzaam gesteld bij het Departement van Oorlog (1), bij den Hoofdintendant (1) of ten bureele van een der andere Intendanten.

Zij worden van den staf of het korps waartoe zij behooren bij de Intendance gedetacheerd, en genieten eene toelage van *f* 500 's jaars. Andere jaarlijksche toelagen van rijkswege worden door hen niet genoten.

Op de *Kapiteins*, verkeerende in omstandigheden als in het eerste lid van dit artikel bedoeld, is Artikel 11 van toepassing.

Toelichting. De aspirant, die *f* 500 boven zijn gewoon traktement geniet,

(1) Facultatief, zie onder II (bladz. 598).

kan tevreden zijn, welke ook zijne standplaats zij. Voor hem eene uitzondering te maken op den regel, dat de »residentietoelage» niet genoten wordt door officieren aan wie bereids eenigerhande toelage uit 's Rijks schatkist is toegekend (N. B. U., bladz. 222), komt niet bepaaldelijk noodig voor.

Art. 8. Is het aantal luitenants, die krachtens Artikel 7 kunnen worden gedetacheerd, grooter dan dat, hetwelk bij de Intendance kan worden toegelaten, dan worden de aspiranten, die de oudsten zijn in den rang van eerste-luitenant, van hunne detachering ontheven.

Mede worden van hunne detachering ontheven de luitenants, die tot kapitein bij hun eigen wapen of dienstvak zijn bevorderd.

Art. 9. De aspiranten verrichten alle diensten, welke ook aan kapiteins worden opgedragen, met uitzondering, zoo mogelijk, van die diensten welke, met het oog op het gezag aan de functie verbonden, beter aan kapiteins zijn op te dragen.

Art. 10. Drie aspiranten worden aangewezen voor de voorbereiding van den verplegingsdienst bij mobilisatie en in oorlogstijd in de Stellingen van den Helder, de Monden der Maas enz., en het Hollandsch Diep enz. Zij worden werkzaam gesteld ten bureele van de Intendanten in de Stelling van Amsterdam en de N.-H. Waterlinie.

D. *Van de Adjuncten.*

Art. 11. De luitenants (of kapiteins) bedoeld bij Artikel 8, die om redenen in dat Artikel vermeld van hunne detachering zijn of worden ontheven, kunnen — tot het maximum getal bij de organisatie van het personeel der Intendance bepaald — door den Minister van Oorlog worden bestemd tot reserve-intendant (zie ook het slot van Art. 7).

Art. 12. Geen officier zal tot reserve-intendant worden bestemd, als hij niet volkomen voldoet aan de vereischten voor bevordering tot hooger rang bij zijn eigen wapen of dienstvak.

De luitenant wordt evenwel geacht die vereischten te behouden gedurende het tijdvak van den aanvang der studiën voor den Intendance-dienst tot het einde zijner detachering bij de Intendance.

Toelichting. Deze laatste bepaling is noodig om te voorkomen dat een luitenant, die de laatste dienstjaren in zijn rang in dienst van de Intendance heeft doorgebracht, zou worden ongeschikt geoordeeld voor bevordering bij zijn eigen wapen of dienstvak, als hij daarbij voor bevordering aan de beurt is.

Art. 13. De adjuncten worden zooveel mogelijk aangewezen als leden van commissiën van keuring en herkeuring van levensmiddelen en fourage in hunne eigene standplaatsen. Zij zijn van de diensten bij hunne korpsen slechts vrijgesteld, wanneer deze diensten zouden samenvallen met die, welke hun ten behoeve van de Intendance zijn opgedragen.

De kapiteins-adjuncten kunnen tevens bij toerbeurt worden aangewezen om in den Intendance-dienst deel te nemen aan najaarsoefeningen en aan de voorbereiding daarvan ten bureele van de betrokken intendanten.

De adjuncten genieten eene toelage van *f* 300 's jaars boven en behalve de toelagen, waarop zij uit anderen hoofde aanspraak hebben.

Toelichting. Aangezien de diensten, door den adjunct aan de intendance te bewijzen, veelal moeten verricht worden boven en behalve de diensten welke hij bij zijn korps moet presteeren, mag de toelage van *f* 300 c. q. wel worden toegekend boven en behalve de zg. residentietoelage.

Art. 14. Van hunne bestemming tot reserve-intendant kunnen door den Minister worden ontheven, de adjuncten:

a. die hun verlangen daartoe schriftelijk ter kennis van dien Minister brengen, of

b. die, bij minstens 5 jaren diensttijd als adjunct, de oudsten in rang zijn, of

c. die niet volkomen geschikt worden geacht voor den rang van kapitein-intendant of voor bevordering tot hooger rang bij hun eigen wapen of dienstvak. Geschiktheid voor bevordering van kapiteins van de wapens of kapiteins-kwartiermeesters kan buiten beschouwing blijven gedurende de eerste twee jaren diensttijd in dien rang.

II. DE ORGANISATIE.

Oorlogsorganisatie. Voor mobilisatie, enz., zijn m. i. als *minimum* noodig 17 kapiteins en 5 aspiranten. Met aanvulling evenwel van hetgeen ten aanzien o. a. van de reserve door mij op bladz. 448 werd vermeld, gevoel ik mij gedrongen tot de opmerking dat — zal de zuinigheid de wijsheid niet bedriegen — het mij hoogst wenschelijk voorkomt dat de oorlogsorganisatie worde uitgebreid tot 29 subalterne officieren, t. w. 21 kapiteins en 8 aspiranten.

Dit personeel is in te deelen als volgt:

	kapiteins	aspiranten
bij het Departement van Oorlog.	1	2 (1),
ter beschikking van den Hoofdintendant.	1	1 (1),
bij het centraal magazijn van kleeding (Amst.).	1	—
» 3 centrale magazijnen van levensmiddelen.	3 (1),	—
» den staf van het veldleger.	1	1
» 3 divisien van idem.	6	3
» de zelfstandige cavalerie-brigade	1 (1),	—
in » Stelling van Amsterdam.	2	1
» » Nieuwe Hollandsche Waterlinie.	2	—
» » 3 kleinere stellingen.	3	—

Totaal 17 + 4 (1) kap. en 5 + 3 (1) asp.

(1) Facultatief.

Meent men bij mobilisatie een kapitein-kwartiermeester in stede van een kapitein-intendant te kunnen plaatsen bij elk der alsdan op te richten centrale magazijnen van levensmiddelen en bij de zelfstandige cavalerie-brigade, en acht men het onnoodig, aspiranten in plaats van luitenants-kwartiermeesters werkzaam te stellen bij de VIde Afdeeling van het Departement van Oorlog en bij den Hoofdintendant, dan kan wel met minder Intendance-personeel, maar daarom toch niet met minder personen worden volstaan. Het komt er dus eenvoudig op aan of men wil bezuinigen: in oorlogstijd f 800, zijnde het verschil in traktement van 4 (gewone) kapiteins en 4 kapiteins-intendanten, en reeds in vredestijd de (hoogere) toelage van f 900 voor de 3 aspiranten.

Vredesorganisatie. In tijd van vrede zal men (voorloopig om redenen van opportuniteit) kunnen volstaan met 8 kapiteins, mits tevens beschikbaar zijn, respectievelijk komen, 10 adjuncten met 11 aspiranten of 8 adjuncten met 6 aspiranten, een en ander afhankelijk van de oorlogsorganisatie.

Zonder de kapiteins en de aspiranten stelselmatig en geheel vrij te stellen van den zoogenaamden loopenden dienst, behooren zij toch in de hier ontworpen organisatie hoofdzakelijk voor den bureeldienst te worden bestemd. Zij zijn in te deelen als volgt:

	kapiteins	aspiranten
bij het Departement van Oorlog.	1 ,	2 (1),
» den Hoofdintendant.	1 ,	1 (1),
» het centraal-magazijn van kleeding.	1 ,	—
» de 3 divisien infanterie.	3 ,	4 (2),
in de Stelling van Amsterdam.	1 ,	3 (3),
» » Nieuwe Hollandsche Waterlinie.	1 ,	1 .

Totaal 8 kap. en 6 + 5 (1) asp.

Waren er reeds zoovele officieren aanwezig, die de Intendance-studiën achter den rug hebben, dat vermeerdering van het aantal kapiteins mogelijk was *zonder toepassing van snellere bevordering*, dan kon zonder ontaarding in luxe bij de 1ste divisie-infanterie en in de Amsterdamsche Stelling 1 kapitein meer en 1 aspirant minder worden geplaatst.

Den *adjuncten* ware een ruim aandeel toe te kennen in den loopenden dienst. Bureelwerkzaamheden, waaraan zij in den regel als *aspirant* hebben deelgenomen, drage men hun zoo min mogelijk op. In den regel moet uit hen worden voorzien in opengevallen kapiteinsplaatsen, waardoor vanzelf de door Artikel 18 van de bevorderingswet bedoelde »overplaatsing» zal worden toegepast. VOORTS Zouden de adjuncten bij mobilisatie allen als kapitein bij de Intendance moeten overgaan: kapiteins in ouderdom van rang, luitenants met bevordering. Hunne bestemming zou dan moeten zijn:

(1) Facultatief.

(2) Van welken 2 bij de 1ste divisie.

(3) Thans 2.

3 voor de centrale magazijnen van levensmiddelen (1), 1 voor het Hoofdkwartier van het veldleger, 3 voor de divisien van idem, 1 voor de zelfstandige cavalerie-brigade (1), 1 voor de Amsterdamsche Stelling en 1 voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Meent men om redenen aangegeven in de 3de alinea onder »*Oorlogsorganisatie*» te kunnen volstaan met een Intendance-personeel van 22 subalterne officieren, dan worden voor tijd van vrede vereischt: 8 adjuncten en 6 aspiranten. Het is zeker overbodig hierbij op te merken, dat in dat geval een aspirant minder beschikbaar is voor de 1ste divisie-infanterie en voor de Stelling van Amsterdam, wat niet in 's Lands belang is.

III. DE HOOGERE KOSTEN.

Volgens Art. 6 van het ontwerp van bepalingen, zou aan gehuwde officieren, die hunne studiën hebben voltooid en die daarna nog verschillende bureelen bezoeken, eene toelage worden toegekend over de dagen waarop zij zijn gedetacheerd *buiten* 's Gravenhage. De wenschelijkheid daarvan werd op bladz. 293 en volgende betoogd.

Wordt deze toelage gesteld op de bedragen, toegekend krachtens Artikel 15 van het Reglement voor de Hoogere Krijgsschool (zie N. B. U., bladz. 1244, Artikel 5, en R. M. 1893, bladz. 725), en wordt deze detachering beperkt tot eene van 3 maanden naar Amsterdam, dan zou dit voor 2 à 3 gehuwde officieren, aan de Schatkist komen te staan op gemiddeld *f* 350 's jaars.

VOLGENS ONTW. ART. 7 ZOU AAN DE GEDETACHEERDE LUITENANTS EEN MAXIMUM TOELAGE WORDEN TOEGEKEND VAN *f* 500 's JAARS; te Amsterdam en te 's Gravenhage zouden zij dus geene residentietoelage genieten. Bij verwezenlijking van dit denkbeeld wordt het Begrootingsartikel voor de Intendance verhoogt met $11 \times f 500 = f 5500$. Daarentegen vallen de *f* 1800 vrij, welke thans reeds als toelage kunnen worden toegekend aan de 6 luitenants, die volgens de reeds bestaande bepaling bij de Intendance kunnen worden gedetacheerd. Bij slot van rekening zijn de hoogere kosten ten behoeve van de aspiranten dus te stellen op *f* 3700 's jaars.

VOLGENS ONTW. ART. 13 ZOU WEGENS TOELAGE VOOR 10 RESERVE-INTENDANTEN GEREKEND MOETEN WORDEN OP $10 \times f 300 = f 3000$.

De hoogere kosten bedragen dan samen $\pm f 7050$, of rond *f* 7000.

Voor slechts 6 aspiranten en 8 adjuncten, het meergemelde minimum, worden de hoogere kosten, naar vorenstaanden maatstaf berekend, *f* 3100 minder; derhalve $\pm f 3950$, of rond *f* 4000.

Schadeloosstelling voor uniformverandering (opnieuw te regelen) en vergoeding voor verhuiskosten worden *hier* pro memorie vermeld.

(1) Facultatief.

Het zal den aandachtigen lezer niet zijn ontgaan, dat hier toekomstmuziek is gespeeld. Zelfs al mocht de Regeering, als de ondergeteekende, overtuigd zijn van de noodzakelijkheid eener regeling in den voren aangegeven zin, dan nog zou de verhooging van kosten in de eerstvolgende jaren lager te stellen zijn, uit gebrek aan voldoende personeel. De verhooging zou aanvankelijk \pm f 1500 bedragen, en eerst langzamerhand, naarmate de Krijgsschool meer aspiranten aflevert, tot de f 4000 of f 7000 opklimmen.

Het schema van organisatie en bepalingen is hiermede ontwikkeld. Het streven om zoo beknopt mogelijk te zijn, is oorzaak, dat ik toelichting en bewijsvoering hier en daar heb achterwegen gelaten. Ik vertrouw evenwel, dat degene, die het ontwerp begrijpt, de toelichting zal kunnen missen. Hoofddoel was eene redelijke organisatie te ontwerpen, passende in een stelsel, waarin *overplaatsing* (Artikel 18 der wet) en *gewone* bevordering (Artikel 5 idem) de grondslagen kunnen zijn van voorziening in de opengevallen plaatsen bij de Intendance. En daartoe zal het ongetwijfeld langzamerhand komen, mits met overleg worde gehandeld, de studiën voor een ieder, die behoorlijk voldoet, loonend worden gemaakt, en vooral niet te lang worde gewacht met het bekendmaken — in hoofdtrekken — van de plannen, welke ten aanzien van reorganisatie mochten ontstaan. Dit laatse vooral om reeds het volgend jaar leerlingen voor den Intendance-cursus te zien opdagen, zijnde elke organisatie een levenloos geboren wicht, althans een stumperd, als de leerlingen op zich laten wachten.

In het voren ontwikkeld systeem kan niet ieder, die den Intendance-cursus afloopt, kapitein-intendant worden, ware het alleen maar om het sporadische van vacatures. Maar toch zal, bij toelating van (aanvankelijk minstens) 3 leerlingen per jaar, ieder, die aan redelijke eischen beantwoordt, kunnen rekenen op 6 à 8 jaren financieel voordeel van zijne studie. En een behoorlijk gesalarieerde positie in den luitenant-rang moet meer aantrekkingskracht uitoefenen dan de kans op snellere promotie. Eén vogel in de hand is beter dan tien in de lucht. Bovendien kunnen in dit systeem, als het mocht blijken levensvatbaarheid te bezitten, waaraan ik niet twijfel, kapiteins-intendanten worden *gekozen* zonder toepassing van *bevordering bij keuze*. Ook dat moet eene verbetering zijn, eenvoudiger als het ei van Columbus, maar niettemin altijd over het hoofd gezien.

In het vertrouwen dat dit opstel iets kunne bijdragen tot verbetering van wat niet goed is, wordt het aanbevolen in de belangstelling van een ieder die iets gevoelt voor het groote belang dat het geheele leger heeft bij het bezit van eene goed georganiseerde Intendance.

LEX SCRIPTA.

14 Juli 1897.

NASCHRIFT.

Met genoegen trof ik op de bladzijden 551 en 552 van de vorige aflevering van dit tijdschrift de opmerkingen aan, die X. naar aanleiding van mijne vroegere beschouwingen uit de pen zijn gevloeid, en die getuigen van zijne belangstelling in den treurigen staat, waarin de organisatie der Intendance zich bevindt.

Uit hetgeen ik in deze aflevering schreef, zal hem reeds zijn gebleken in hoeverre wij het eens zijn. Dit nader aan te toonen, komt mij niet noodig voor.

Ik meen echter verplicht te zijn zijne theorie — de meest gangbare trouwens — te bestrijden, dat uitbreiding van kapiteinsplaatsen een weldadigen invloed op den Intendance-cursus zal uitoefenen. Deze theorie lijkt mij voor 99°/_o onjuist. Wel geef ik toe, natuurlijk, dat uitbreiding de kans op sneller promotie verhoogt tot aan het tijdstip waarop het vaste kader compleet komt, en dat zij dus als lokmiddel kan dienen in de eerste paar jaren. Maar dan treedt de reactie weer in. Dan bestaat het geheele korps uit jonge intendanten en mutatiën blijven, wat zij steeds waren: witte raven. En zijn er geene mutatiën in het verschiet — 't is zoo eenvoudig als $2 \times 2 = 4$ — dan komen er nagenoeg geen leerlingen, zoodat de Regeering weer moet nemen alles wat er komt, omdat nagenoeg niemand komt. Voelt X het bezwaar daarvan niet? Mag ik hem dan nog even aanbevelen, na te lezen wat ik over den goeden ouden tijd schreef op bladz. 446?

Uitbreiding van zulk een klein korps heeft weinig invloed op het aantal mutatiën. Als men met 8 kapiteins zoowat 3 vacatures in 4 jaar krijgt, krijgt men met 16 kapiteins zoowat 5 vacatures in dien tijd. Uitbreiding, flinke uitbreiding met vlottend kader, ik herhaal het, zal beter helpen dan uitbreiding met enkele kapiteins . . . mits men positief formuleert, welke uitzichten den leerlingen van den Intendance-cursus onmiddellijk na afluop van hunne studiën wachten. En zoo blijf ik dan gelooven, dat het vrij zeker uitzicht op eene goed gesalariëerde luitenantsbetrekking, beter uitwerking zal hebben dan de loterij met één kans op de derde ster tegen n—1 kansen op een niet.

Nog moet ik hierbij één ding opmerken. Hoe meer kapiteins er zijn, hoe minder gedetacheerde luitenants men behoeft. Wordt de organisatie op het voor oorlogstijd benoodigde aantal kapiteins uitgebreid, dan betwijfel ik in de eerste plaats of al die kapiteins voldoende te doen zullen vinden. Maar, mocht dit al waar zijn, dan is er zeker geen werk te vinden voor een gedetacheerden luitenant of een kapitein zal er om stil zitten. Een tekort aan kapiteins is dus de logische voorwaarde voor het bestaan van gedetacheerde luitenants, die werkelijk gedetacheerd moeten *zijn*, en niet als zoodanig worden *aangemerkt*, zooals door X wordt in bescherming genomen. Dit als gedetacheerd „aanmerken” zou leiden tot het verleenen van

toelagen voor nietsdoen, tot een stelsel derhalve, dat niet te verdedigen valt zoolang eene andere oplossing mogelijk is.

Ik vlei mij den Heer X — en hem niet alleen — gewonnen te hebben voor mijne meening, dat uitbreiding van het vaste kader een goed voorzien in opengevallen plaatsen eer benadeelt dan bevordert, en dat het eenige middel om intendanten te kunnen kiezen, zonder toepassing van de gewraakte promotie bij keuze, gelegen is in vlugge verbetering der luitenantspositie van den oud-leerling van den Intendance-cursus.

LEX SCRIPTA.

Augustus 1897.

[The following text is extremely faint and largely illegible, appearing to be a continuation of the author's reflections or a related document. It contains several paragraphs of text, some starting with 'Wat de broedvoeding...' and 'In eenigen...'.]

Iets over de broodverpleging van het Nederlandsch-Indische Leger en
wat daarmede verband houdt.

Er behoort voorzeker eene geldige reden toe, om na de verdienstelijke studie van den Kapitein-Intendant H. P. M. VAN ALTENA, getiteld: *Militaire bakkerijen voor Nederlandsch-Indië* — voorkomende in de deelen I en II van het *Indisch Militair Tijdschrift* over 1892 —, aangaande dit onderwerp nog iets in het midden te brengen.

Die geldige reden heeft Schrijver dezès gemeend te moeten ontleenen, gedeeltelijk aan de gewijzigde omstandigheden, welke het vraagstuk der broodverpleging in een eenigszins ander licht plaatsen, gedeeltelijk aan de volkomen overeenstemming van gedachte, welke tusschen hem en eerstgenoemden Schrijver bestaat, waar deze zegt: »wanneer ieder het zijne bijbrengt tot oplossing van een vraagstuk dat zoo bij uitstek nauw samenhangt met het belang van het leger, dan kan het niet missen of dit moet te eeniger tijd tot eene bevredigende uitkomst leiden”.

.....
Wat de broodvoeding van den Indischen soldaat aangaat, daarover het volgende:

In garnizoen wordt uitsluitend versch brood verstrekt aan Europeanen, Afrikanen en Amboineezen (1).

Alleen kan, wanneer de omstandigheden zulks eischen (2), aan genoemde landaarden in stede van versch brood, eene gelijke hoeveelheid hard brood worden gegeven.

Te velde heeft verstrekking plaats van versch of van hard brood aan officieren en Europeesche, Afrikaansche en Amboineesche mindere militairen (3), terwijl, wanneer de verstrekking daarvan door bijzondere omstandigheden niet kan plaats hebben — bijv. bij marschen welke met grooten spoed moeten geschieden, dan wel indien geene voldoende transportmiddelen

(1) Aan Inlandsche militairen wordt in het garnizoen nimmer versch brood verstrekt.

(2) Bijv. wanneer door eene te lange opbewaring van het harde brood gevaar voor bederf dreigt te ontstaan.

(3) Inlanders krijgen dus ook te velde in gewone omstandigheden geen brood, doch wanneer het marschraton verstrekt wordt hard brood.

aanwezig zijn of het medenemen van een transporttrein, in verband met het doel van eenige excursie, niet wenschelijk wordt geacht, enz. — *nimmer* versch brood, doch uitsluitend hard brood wordt verstrekt aan de officieren, mindere militairen en andere personen, behoorende bij de troepen, welke aan de excursie deelnemen, onverschillig welken graad of rang of welke betrekking zij bekleeden en tot welken landaard zij behooren (Tarief n°. 20).

Zoowel in het garnizoen als te velde (1) geschiedde de levering van brood tot dusverre door aannemers.

.
 Bovenvermelde wijzen van broodvoorziening zullen wij achtereenvolgens bespreken, nagaan of ze verandering behoeven en zoo ja, op welke manier deze het meest practisch en het minst kostbaar kan worden aangebracht.

Het eerst komt dus de broodverpleging in het garnizoen aan de beurt.

De meeste Schrijvers over het onderwerp, dat ook voor deze beschouwingen tot opschrift werd gekozen, hebben tot den huidigen oogenblik gemeend in eene brood- en meelbereiding onder eigen beheer niet dan voordeelen te moeten zien.

Maar zooals ik reeds *tevoren met een enkel woord* bekend stelde, is het vraagstuk der broodverpleging eene andere phase ingetreden en zijn dientengevolge vele beweegredenen, welke vroeger de oprichting van militaire bakkerijen en graanmolens konden motiveeren, thans in mindere mate klemmend geworden.

Zooals de toestand thans is — en er bestaat geen redelijke grond om aan te nemen, dat de toekomst daarin eene ongunstige verandering zal brengen —, zou, naar mijne meening, de oprichting van militaire bakkerijen, enz., slechts gemotiveerd zijn in de volgende gevallen:

1°. wanneer daardoor op eene goedkoopere wijze in de behoefte zou kunnen worden voorzien, of

2°. wanneer op de thans gevolgde wijze niet voldoende of niet behoorlijk in de behoefte wordt voorzien, of wel

3°. wanneer met het oog op de broodverpleging van troepen te velde (expeditie of excursie) of in tijd van oorlog (met een buitenlandschen vijand) het bezit van militaire bakkerijen, enz., reeds in gewone tijden urgent kan genoemd worden.

Achtereenvolgens zullen wij deze drie punten bespreken. Wat het eerste aangaat wordt als axioma aangenomen dat gouvernementeninrichtingen onmogelijk zoo goedkoop kunnen werken als particuliere.

Men wil wel is waar soms het tegendeel beweren, maar bij een nauwgezet onderzoek blijkt, dat men tot dit onnatuurlijk resultaat is gekomen door het niet in rekening brengen van factoren, welke op de kosten wel degelijk invloed moeten uitoefenen.

(1) D. w. z. bij de enkele expeditiën, waarbij den troepen versch brood kon worden verstrekt,

Om een voorbeeld te noemen, zal men op de onkostenrekening van eene Rijksinrichting uitteraard geene uitgaven vinden voor verloftraktementen, pensioenen of gagementen, transportkosten en ziekenverpleging van het personeel, ook niet de uitgaven voor onderhoud en waarde-afschrijving van gebouwen en nog vele andere, die toch zeer zeker het direct gevolg zijn van de zaak.

Op oeconomische gronden behoeft dus in het algemeen niet tot de oprichting van militaire bakkerijen, enz., te worden overgegaan en in het bijzonder thans niet, nu het brood niet langer duur genoemd kan worden, . . . want wat toch is het geval?

De leveringsprijzen te Batavia en Meester Cornelis, te Atjeh en te Magelang zijn thans resp. *f* 0,164, *f* 0,31 en *f* 0,148 het kilogram.

Deze prijzen verschillen nog al wat van die, welke Kapitein VAN ALTENA voor die garnizoenen aanneemt!

Voor de groote garnizoenen: Weltevreden, Meester Cornelis, Buitenzorg, Magelang, Willem I, Malang, Salatiga, Padang, Soerabaja, Kota Radja en Fort de Kock is de gemiddelde broodprijs per kilogram, volgens de vigeerende contracten *f* 0,22 terwijl, wanneer de intendance het graan uit Voor-Indië moest aanschaffen — wat toch bij de broodbereiding in eigen beheer het goedkoopst zoude uitkomen —, de prijs van 1 kilogram meel te Batavia, volgens de berekening, voorkomende op bladzijde 699 van dit tijdschrift over 1892, gewijzigd naar de hedendaagsche toestanden, eveneens op *f* 0,22 zou komen. En . . . dan moet er nog brood van gemaakt worden en zijn de transportkosten door Indië, enz., enz., niet in rekening gebracht.

Uit het bovenstaande blijkt ons voldoende dat wij de militaire bakkerijen c. a., wat de hooge kosten aangaat, best missen kunnen.

Wat punt 2 betreft, dienen wij in de eerste plaats na te gaan, hoe de qualiteit is van het aan de troepen geleverd wordende brood.

Voor zooverre het Schrijver dezes is mogen gelukken, zich door informatiën, enz., betrouwbare gegevens dienaangaande te verschaffen, wordt in den regel alleen dáár over de qualiteit van het brood geklaagd, waar, met het oog op de geringe behoefte, geen sprake zou *kunnen* zijn van broodbereiding in eigen beheer of van toezending van brood uit andere bakkerijen, dus. . . in die garnizoenen, waar de Schrijver van: »Militaire bakkerijen in Nederlandsch-Indië» het brood wil doen bereiden uit meel dat uit den militairen molen derwaarts wordt opgezonden.

Overweegt men hierbij voorts dat tengevolge van de maatregelen, in het leven geroepen door de algemeene order voor het leger N°. 9 van 1889 (1)

(1) Genoemde order wijzigd de voorwaarden van aanbesteding in dien geest, dat thans o. m. is bepaald:

Art. 18 (2). Het toezicht op de broodbakkerij van den aannemer wordt uitgeoefend door den gewestelijken militairen intendant — op plaatsen, waar deze niet aanwezig is, door den kwartiermeester en waar ook deze ontbreekt, door den administrateur van het garnizoen —, die zich behoort te

en bij § 61 der administratie-order N°. 2 van 1896 (1) eene betere contrôle op het door den aannemer in voorraad gehouden wordende meel en op de bakkerij is mogelijk gemaakt, dan komt het ons voor dat de voorziening op de tot dusverre gevolgde wijze ook geene verandering behoeft.

Bovendien . . . , wie waarborgt ons dat, wanneer de intendance met de broodbereiding wordt belast, het te verstrekken brood van betere kwaliteit zal zijn?

Is de vrees niet gewettigd dat de soldaat, in wiens belang dan toch de onderwerpelijke hervorming moet strekken, ten slotte de dupe van de historie zou worden?

Men begrijpt toch wel, dat het door de intendance verstrekt wordende brood lang zoo gemakkelijk niet zou worden afgekeurd als thans het geval is.

Wel is waar wordt hiertegen dikwijls aangevoerd, dat de intendance van andere legers toch ook goed brood bakt en dat het dus niet gemotiveerd is te twifelen aan de gelijkwaardigheid in casu van *onze* intendance, maar dan meen ik hierop dadelijk te moeten aanteekenen, dat het in de Europeesche legers verstrekt wordende munitiebrood een baksel is van bijzondere soort, dat niet goed te vergelijken is met het brood voor particulieren.

En . . . om nu het Indische leger munitiebrood te gaan verstrekken?

Daarvoor zullen o. i. zeer overwegende redenen moeten bestaan.

Afgescheiden nog van de onopgeloste vraag of het gebruik van brood, bereid uit meel waaraan de zemelen niet geheel onttrokken zijn, voor onze troepen wel zoo geheel onschadelijk is, zou bedoelde verandering toch minstens als een inbreuk op verkregen rechten, door onze thans reeds aan wittebrood gewende soldaten beschouwd worden.

En dat men in vreemde legers ook niet altijd met het door de intendance versterkt wordende munitiebrood ingenomen is, moge blijken uit het volgende, geëxtraheerd uit een artikel, getiteld: »Fabrication du pain de troupe par l'appel au commerce" door capitaine Bouguero, voorkomende in het Aprilnummer van het »Journal des sciences militaires", jaargang 1893.

»En vertu d'une tradition, à laquelle on n'a dérogé que deux fois, en 1788 et en 1850, malgré les avantages constatés dans ces deux expériences,

overtuigen dat deze inrichting in zindelijken staat verkeert en dat het brood naar behooren en uit goede grondstof wordt bereid.

(2a) Daartoe zal de aannemer aan die autoriteit, zoo dikwijls deze zulks noodig acht, afstaan een monster van hoogstens $\frac{1}{4}$ KG. van het door hem — aannemer — voor de broodbereiding gebezigd wordende meel, ten einde dit aan een nader onderzoek te doen onderwerpen.

(1) § 61. Ten einde strengere contrôle te kunnen doen uitoefenen op de hoedanigheid der geleverd wordende levensmiddelen, enz., is door den Commandant van het leger bepaald dat, waar zulks noodig blijkt te zijn, de hulp van den pharmaceutischen dienst kan worden ingeroepen om die artikelen aan een chemisch en microscopisch onderzoek te onderwerpen.

De , enz.

Het schriftelijk rapport, betreffende den uitslag van het ter zake te houden onderzoek, strekt uitsluitend tot voorlichting van hen, die belast zijn met het toezicht over den door den aannemer aan te houden voorraad of met het keuren der geleverd wordende artikelen, enz.

on a toujours eu recours à la main-d'oeuvre militaire pour la fabrication du pain de troupe et l'on a doté l'armée d'un pain particulier, appelé du nom caractéristique de *pain de munition*".

»Ce pain, fabriqué avec des farines spéciales, par des ouvriers militaires, a donné lieu, malgré la surveillance dont il a toujours été l'objet, à des critiques nombreuses et, il faut le reconnaître, bien fondées. Il est peu nourrissant, d'une digestion difficile et souvent mal cuit".

»La raison de ces défauts est facile à déduire des considérations suivantes":

»Trois conditions peuvent faire varier le pétrissage du pain: la qualité des farines, la nature des eaux et le climat".

»Or, dans toutes les manutentions militaires, le pétrissage est uniforme, et l'on ne tient aucun compte des trois conditions énoncées ci-dessus".

»Le pétrissage se fait collectivement par plusieurs ouvriers, sans émulation, ayant l'unique préoccupation de terminer au plus vite leur tâche, tout en se conformant au règlement, à l'exécution duquel se borne la surveillance d'un gradé, peu compétent généralement pour le reste".

»Les ouvriers d'administration ont à peine terminé leur apprentissage quand ils arrivent à la manutention, ils n'ont donc ni le savoir ni l'expérience nécessaires pour tirer des farines, qu'ils emploient, le meilleur parti".

»Très souvent aussi, la cuisson est défectueuse, le pain, saisi au four, conserve une certaine quantité d'eau, qui augmente son poids au détriment de ses qualités nutritives".

»Quelquefois, il est livré trop chaud à la consommation et devient, par conséquent, indigeste".

»Le contrôle exercé au moment de la distribution est inefficace; la plupart du temps, le pain remplit exactement les conditions requises par le règlement, et doit, par conséquent, être accepté; il n'est pas mauvais, mais il n'est pas bon non plus".

»Les réclamations, même justifiées, sont difficilement admises, les officiers d'administration directeurs de la fabrication et les intendants eux-mêmes se considèrent comme personnellement visés par ces réclamations ou comme obligés de défendre leurs subordonnés, et quand, au bout du compte, le pain reconnu véritablement impropre à la consommation est refusé, c'est l'Etat qui supporte la dépense".

.....
Sommige voorstanders van militaire bakkerijen wijzen op het gevaar van vervalsching van meel en brood en van besmetting, tengevolge van de onzindelijkheid der werklieden en werkplaatsen van de leveranciers.

Naar onze meening is hun vrees wel wat overdreven, want de aanbestedingsvoorwaarden geven, hoewel geen zekeren, toch eenigen waarborg tegen vervalsching en onzindelijkheid der werkplaatsen.

Vindt men dien waarborg al te gering, welnu men sceppe andere en

betere contrôlemiddelen, en men houde te dien opzichte rekening met nieuwe onderzoekingen, uitvindingen, enz., van mannen, die op dit gebied hunne sporen verdiend hebben.

Wat het gevaar voor besmetting aangaat, afgescheiden nog van de hoogst twijfelachtige bewering dat dit gevaar door *militaire* werkplaatsen tot nihil zoude worden teruggebracht, moet men bedenken dat de geheele Indische Maatschappij uit dezelfde soort bakkerijen brood verkrijgt als onze militairen. Bestond er werkelijk zooveel gevaar, dan zou het Gouvernement al zijne onderdanen in bescherming dienen te nemen en niet slechts een gedeelte door het in eigen beheer nemen van de militaire bakkerijen.

Bovendien bestaat het gevaar uitsluitend ten opzichte van het gebakken brood, want de temperatuur waaraan het deeg in den oven wordt blootgesteld is zóó hoog, dat daarbij alle ziektekiemen absoluut vernietigd worden.

Laten wij thans overgaan tot het bespreken van het derde punt, luidende: is het bezit van militaire bakkerijen, enz., reeds in gewone tijden noodig met het oog op de broodverpleging van troepen te velde of in tijd van oorlog.

Het bezwaar, dat bij een oorlog met eene Europeesche mogendheid bijv. de toevoer van meel spoedig zou ophouden, achten wij niet van groot belang, omdat daarvan o. i. vervanging van brood door rijst het eenige gevolg zoude zijn.

En wanneer ieder gedwongen werd op deze wijze afstand te moeten doen van brood dan zullen onze soldaten zich daarover niet beklagen.

Trouwens de voedingswaarde, de gemakkelijke verteerbaarheid, enz., van de rijst maken dit voedingsmiddel geheel geschikt om de tarwe te vervangen.

Ook moet men bij de beoordeeling van deze zaak niet vergeten dat rijst in Indië nu eenmaal den hoofdschotel uitmaakt, dat de Indo-Europeanen en de Amboineezen meer van rijst dan van brood houden, en dat het een product van het land is.

Om dus voor het geval van oorlog met eene vreemde mogendheid bakkerijen c. a. op te richten vinden wij niet noodzakelijk.

Eene andere quaestie is het evenwel of de verpleging van troepen te velde (expeditie of excursie) verbeterd kan worden door in gewone tijden bakkerijen in eigen beheer te nemen.

Wij weten reeds dat het tarief te velde voorschrijft: verstrekking van versch of hard brood aan officieren, Europeanen, Afrikanen en Amboineezen; óók, dat het marschration uitsluitend hard brood als broodvoeding kent en dit voor alle nationaliteiten is bestemd, dat dus, wanneer te velde geene bakkerij is noch kan worden opgericht, de broodverpleging alleen door verstrekking van hard brood geschiedt.

De opstellen van Kapitein VAN ALTENA geven ons een zoodanig helder overzicht van de nadeelen verbonden aan dit voedingsartikel, dat wij daaraan niets hebben toe te voegen.

Alleen veroorloven wij ons iets langer bij het marschration stil te staan, om de ondoelmatigheid daarvan in een helder licht te stellen.

Het groote bezwaar tegen het marschration is gelegen in de omstandigheid dat zowel de Inlandsche militairen als de dwangarbeiders zich zullen moeten voeden met een artikel, waarvan het gebruik hun geheel vreemd is en dat dien-tengevolge belangrijke storingen in de verteringsorganen kan teweegbrengen.

Bovendien kan er geen warm maal van worden bereid.

Wel is waar wordt het marschration slechts bij uitzondering toegepast, doch de mogelijkheid is niet buiten gesloten dat dit een geruimen tijd kan duren; behalve dit, is het zeldzame van de verstrekking echter nog geen motief om slechte voeding te geven.

Dit laatste kan alleen verschoonbaar worden genoemd, wanneer het niet uitvoerbaar ware iets beters te geven.

Bovendien rust op den Staat de verplichting om den soldaat te velde zoo goed mogelijk te verplegen; de kosten komen eerst in de tweede plaats in aanmerking.

Eene goede voeding te velde is geen weggeworpen geld; zij voorkomt toch vele ziekten en kweekt een goeden geest.

Is dus het marschration ondoelmatig samengesteld, ook de hoeveelheid voedingsstoffen, welke het bevat, is niet voldoende; het is dus hoogst wenschelijk te trachten hiervoor iets beters in de plaats te krijgen, in het bijzonder ten behoeve van de Inlandsche militairen.

Het behoeft geen uitvoerig betoog dat het doel, beoogd met de verstrekking van het marschration, te velde niet wordt bereikt, dat de manschappen gebrek zullen lijden en tengevolge daarvan in lichaamskracht en weerstandsvermogen zullen verminderen, factoren welke juist dan hun verlamdenden invloed zullen uitoefenen, wanneer inspanning van alle krachten gevorderd wordt en de gewone verplegingsmiddelen ontbreken.

Naar de meening van een zeer bevoegd beoordeelaar, welke wij onvoorwaardelijk tot de onze maken, zou men, om tot eene oplossing van het vraagstuk te geraken, gebruik moeten maken van de krachten en de nijverheid der particuliere industrie, door eene prijsvraag uit te schrijven evenals zulks in andere landen geschiedt.

Want men vergete niet, dat de oplossing van het vraagstuk van het hoogste gewicht is; een doelmatig marschration te bezitten zou toch de beweegbaarheid der troepen in groote mate ten goede komen.

Thans is het onmogelijk eene colonne voor geruimen tijd, onafhankelijk van de verplegingsbasis, te laten opereeren.

Het aantal benoodigde koelies zou te groot zijn en belemmerend werken op de operatiën.

Men bedenke hierbij dat het marschration 11 KG. weegt en dat dus elke koelie bij eene uitrusting voor 18 dagen niet meer dan zijn eigen voedsel draagt en geen nuttigen arbeid verricht.

Om op onze prijsvraag terug te komen zou men aan de mededingers de volgende voorwaarden kunnen stellen. Het reservation van het Indische leger moet:

- 1°. de noodige voedingsstoffen bevatten,
- 2°. tegen spoedig bederf gevrijwaard zijn,
- 3°. een smakelijk voedsel opleveren,
- 4°. gemakkelijk verwarmd kunnen worden, doch zoo noodig ook koud te nuttigen zijn,
- 5°. uit grondstoffen bestaan, welke ook in garnizoen genuttigd worden, en
- 6°. zoo licht mogelijk zijn.

Als aanbeveling zouden bovendien strekken:

- a. eene doelmatige verpakking,
- b. een gering volume, en
- c. goedkoopte.

.....
 Doch ook zonder het uitschrijven eener prijsvraag zou wel iets goeds te vinden zijn, wanneer men in overleg trad met de Nederlandsche conservefabrikanten en hen door de met buitenlandsch verlof of in Nederland gedetacheerde Indische intendanten de noodige aanwijzingen liet geven.

De fabrikanten, die dan genegen mochten worden bevonden proeven te nemen, zou men, bij welslagen hunner bemoeiingen, een gedeelte der levering of wel de geheele levering kunnen toezeggen.

Na deze uitwijding komen wij op ons onderwerp terug en zullen thans nader de vraag overwegen of door het oprichten van een of meer bakkerijen — welke tevens als veldbakkerij dienen kunnen — de broodverpleging te velde verzekerd wordt.

Wij hebben reeds gezien dat versch brood te velde noodig wordt geacht en wij erkennen die behoefte ten volle. Daardoor achten wij reeds in gewone tijden eene militaire bakkerij noodig, eensdeels tot vorming van bakkers en verder personeel, anderdeels ter fabricceering van versch brood te velde. Wij leggen den nadruk op het woord militaire, want men knoeie niet meer met particulieren; de teleurstellingen gedurende de 2de Atjeh-expeditie moeten ons steeds voor den geest staan en de — over het algemeen — goede gang van de bakkerij te Lombok ons niet in slaap wiegen; de toestand op Lombok toch was niet de normale, welken wij tot nog toe bij onze expeditiën hebben ontmoet en waarop wij ons ook niet in de toekomst hebben voor te bereiden.

Maar o. i. hebben wij aan ééne bakkerij — tevens veldbakkerij — genoeg, waar het meel zou worden verwerkt dat uit de nabijliggende koloniën van vreemde mogendheden of uit Europa, naar gelang het 't goedkoopst uitkomt, zou kunnen worden betrokken en waardoor dus het bezit van een molen zou kunnen vervallen.

Aangezien wij reeds uiteengezet hebben dat militaire bakkerijen zeer duur

zijn, zouden wij dan de eenige o. i. noodige bakkerij willen zien opgericht, daár, waar zij het minste nadeel zou veroorzaken, dus in een klein garnizoen, dat toch geschikt gelegen is voor het uitrusten van expeditiën.

De capaciteit zou dan met het oog op de gereleveerde omstandigheden niet groot behoeven te zijn.

De plaats, welke zich bijzonder daarvoor leenen zou, is Semarang, dat bovendien gemakkelijk van uit Batavia en Soerabaja te bereiken is.

In gewone tijden zou de bakkerij Semarang van brood, het leger en zoo noodig ook de marine van beschuit kunnen voorzien.

Er zal toch te allen tijde eene zekere hoeveelheid hard brood aanwezig moeten zijn omdat bij de uitrusting eener expeditie, al wordt daarbij eene veldbakkerij ingedeeld, altijd op eene groote hoeveelheid hard brood moet worden gerekend voor den tijd dat de bakkerij te velde nog niet in werking is en voor het geval er aan de bakkerij defecten ontstaan. Verlaat de bakkerij het garnizoen, dan zal in de behoefte aan brood voor de achterblijvende troepen en aan beschuit voor het leger en voor de marine de particuliere nijverheid moeten worden te hulp geroepen.

Dit zal geen bezwaar opleveren, wèl wanneer de bakkerij werd opgericht te Batavia, waar zij dan uitteraard de groote garnizoenen Batavia en Meester Cornelis, of te Soerabaja, waar zij in de behoefte van genoemde plaats zou moeten voorzien, aangezien de particuliere bakkerijen niet zijn ingericht op eene zoo plotselinge uitbreiding.

Hoe nu de bakkerij, zooals wij ons die denken, zou behooren te worden ingericht, welk personeel daarvan verbonden dient te worden, enz., zijn quaestiën van later. Voor de lezers, die daarvan iets wenschen te weten, verwijzen wij met vertrouwen naar hetgeen dienaangaande in het *Indisch Militair Tijdschrift* over 1892 voorkomt.

Het doel van den Schrijver dezes is geweest aan te toonen dat het noodig is eene veldbakkerij voor het leger op te richten en dat aan de voeding met hard brood te velde zoo spoedig mogelijk eene meer bescheiden rol zal dienen te worden toegewezen.

Hij vleit zich dit doel hiermede te hebben bereikt.

I. J. A. MOLENAAR.

EEN EN ANDER OP CAVALERISTISCH GEBIED.

(*Vervolg van N°. 4, bladz. 267.*)

IV.

Losse opmerkingen over exerceeren.

Dat het commando van een cavalerietroep bij de exercitie zoo uiters moeilijk is, vindt zijn grond in het feit, dat de beweging na het uitvoeringscommando in den regel zoo snel wordt uitgevoerd, dat meestal, bij eventuele vergissing of misverstand, een ingrijpen van den chef niet meer bijtijds mogelijk is, zonder groote verwarring te veroorzaken. Denkt men zich hierbij nog het gedreun der hoeven en het snuiven der paarden en vooral soms de vreeselijke stof, zoo is het alleszins verklaarbaar, dat meer en meer het streven baan breekt om de exercitievormen en de bewegingen tot de meest eenvoudige terug te brengen, een streven, dat in het Duitsche Exerzir-Reglement gehuldigd wordt in de woorden: »Im Kriege verspricht nur Einfaches Erfolg. Es handelt sich daher nur um die Erlernung und Anwendung einfacher Formen, die aber mit Genauigkeit und bis zu voller Sicherheit eingeübt werden müssen».

De basis van alle cavalerie-exercitiën is de geoefendheid van het peloton; indien de pelotons elk afzonderlijk niet uitstekend exerceeren, valt er aan eene vereeniging van de pelotons in het eskadron niet te denken. Zeer zeker is het waar, dat voor het grootste gedeelte het goed exerceeren van een eskadron afhankelijk is van de pelotonscommandanten en dat, als deze niet attent zijn of niet juist rijden het eskadron per se slecht zal gaan, — het omgekeerde is echter niet altijd waar, m. a. w., als er slecht wordt geëxerceerd is dit niet altijd de schuld der pelotonscommandanten. Het verliezen van den afstand van het 1ste gelid tot dezen, het opdringen en oprijden van hen, het ontstaan van gedrang of van eene losse linie na elke keertzwenking met pelotons zijn fouten, die voortkomen uit de ongeoeffendheid der pelotons, voornamelijk van het kader op de vleugels.

In de eerste plaats dus moeten de pelotons behoorlijk worden »ingeëxer-

ceerd", liefst met een voltallig 2de gelid. Oefening in lange frontmarschen in alle gangen (ook tempo galop), in twee goed te onderscheiden gelederen (de afstand liever te groot dan te klein) met flinke 2-pas afstand van den pelotonscommandant, is hoofdzaak; natuurlijk afgewisseld met zwenkingen, wendingen, schuinsche marschen, enz. Het is alweer het meesterwerk van den Generaal VON SCHMIDT dat ons aangeeft, waarop daarbij speciaal moet worden gelet en welke fouten *in den regel* worden gemaakt. Jammer, dat dit werk meer en meer in het vergeetboek schijnt te geraken. Een voorbeeld: Als karakteristieke fout bij de wending geeft VON SCHMIDT aan, dat de man aan de spil dikwijls *in 't gelid ziet* in plaats van voorwaarts op den door hem te doorloopen boog, waardoor hij onwillekeurig tegen het peloton dringt. Dit »inzien" en dit »dringen" ziet men op 10 wendingen zeker 9 maal gebeuren! Ook de omkomende vleugel moet niet in het gelid zien, maar op den te doorloopen boog.

Misschien zouden wij — ter vereenvoudiging — de *wending* wel kunnen missen, te meer daar wij sedert eenige jaren ook de zwenking met beweegbare spil hebben. Bij de zwenking uit den draf of galop toch, moet de spil in stap een gedeelte van een kleinen boog rijden. De reden hiervan is natuurlijk, dat het halt houden uit den draf of galop op het uitvoeringscommando — welk halt houden vaak op den voorhand plaats heeft — nadeelig voor de paarden is. Aan het rijden der bogen is echter ook een groot nadeel verbonden. Maakt bijv. een eskadron met pelotons rechtsomkeert uit den draf, zoo rijden alle rechtervleugel-onderofficieren een boog in stap, dit is echter zoo moeilijk, dat de bogen nooit gelijk zijn. Na de inzwenking ontstaat òf eene losse linie, òf, wat nog erger is, gedrang en, als gevolg van gedrang, onrust en slaande paarden. Dit nadeel is grooter dan het halt houden soms op den voorhand; bovendien op de vleugels rijden toch altijd onderofficieren of korporaals en dezen kan men toch in den winter wel leeren om bij de overgangen flink »de beenen te gebruiken". In het Duitsche reglement staat voorgeschreven, dat de spillen halt maken en de paarden op het midden omzetten, zooals trouwens vroeger ook bij ons het geval was; VON SCHMIDT zegt daaromtrent: Die inwendigen Flügel-Unteroffiziere haben fest wie die Mauern zu halten.

Het Duitsche reglement kent ook alléén maar de *zwenking*, hierover vinden wij het volgende:

Zwenkingen van de linie, van eskadrons- en regimentscolonnes (onze aaneengesloten eskadronscolonnes), de Hakenschwenkungen (hoofd der colonne rechts of links, halfrechts of halflinks) en directieveranderingen (onder elken hoek) worden met beweegbare spil uitgevoerd, doordien de ruiter aan de spil in stap een kleinen boog beschrijft.

Alle andere zwenkingen geschieden met vaste spil.

De omkomende vleugel blijft als regel in denzelfden gang; verandering van gang moet in het commando worden opgenomen.

Het af-, in- en keertzwenken met pelotons, directieveranderingen van colonnes met eskadrons in front en het inzwenken met eskadrons geschiedt stilstaande en uit den stap (op signaal) in draf.

Deze bepalingen hebben boven de onze wel wat voor, vooral wat betreft de stilstaande spillen bij het in-, uit- en keertzwenken met pelotons en ook wat betreft het tempo houden (als regel) van den omkomenden vleugel bij de Hakenschwenkungen. Bij onze pelotonscolonne, die in draf van directie verandert, veroorzaakt toch zeer dikwijls het omkomen van den vleugel in galop onrust; meermalen ook komt die vleugel over de nieuwe frontlijn. Veranderingen van directie geschieden in Duitschland zonder commando's op enkele aanwijziging, zoodat een opvolgend commandeeren van alle eskadrons- en pelotonscommandanten overbodig voorkomt.

Het is niet de bedoeling van dit stukje om eene vergelijking van de beide genoemde reglementen verder uit te werken; ieder, die het Deutsche reglement leest, vallen trouwens de verschilpunten onmiddellijk in 't oog, terwijl dan tevens blijkt, dat bij ons vereenvoudiging mogelijk is. Het Deutsche reglement zit zoo prachtig in elkaar, dat ieder cavalerie-officier het wel lezen mag.

Op marsch naar het exercitieterrein kan men een gedeelte van den tijd besteden aan oefening met de wapenen, onder commando der onderofficieren en toezicht van de pelotonscommandanten. Zooveel mogelijk moet altijd op afstanden worden gereden, dan zijn de ruiters meer verplicht hunne paarden »te rijden». De afstanden zijn er echter om ze te kunnen verliezen, d. w. z., dat niet angstvallig op de afstanden, maar wèl op het tempo moet worden gelet (1). Klevers en de paarden, die aanleg tot kleven hebben, houde men liefst niet bij de colonne, maar zende men *geheel alleen* langs verschillende wegen en in vloten draf, of zoo noodig galop, naar het exercitieterrein. Het zijn, behoudens eene enkele uitzondering, de sterkste paarden en ze

(1) Schrijver dezes weet zeer goed, dat hij niets nieuws vertelt, dat iedereen dit alles misschien evengoed, ja beter, weet. Tusschen *weten* en *doen* is echter een onderscheid. Bij het rijden op afstanden hoort men dikwijls verkeerde aanmerkingen maken. Bijv. bij eene colonne, die op gewone afstanden (3 pas) rijdt, hebben eenige ruiters hunne afstanden door naajlen te klein genomen, terwijl de volgende ruiter zijn tempo zuiver heeft vastgehouden en dus van zijn voorman een te grooten afstand heeft verkregen. Van de 10 malen krijgt 9 keer deze man de schuld, omdat hij in *schijn* te veel afstand heeft, terwijl hij juist goed gereden heeft. Deze fout is van veel gewicht, daar zij in 't groot ook grootere afmetingen aanneemt. Iedereen heeft opgemerkt, dat zeer dikwijls bij eene lange colonne op marsch de staart veel harder moet draven dan het hoofd, en zulks vooral telkens in 't begin als uit den stap in draf wordt aangegaan. Aan den staart der colonne geeft men dan in den regel aan het hoofd der colonne de schuld van dit overdreven tempo. De fout zit echter in de colonne zelf. Bij het aandraven krijgen veelal de pelotons onderling te groote afstanden, doordien de staart van het voorgaande peloton te laat is aangegaan en daarna bijdraaft. Die grootere afstanden moeten dan echter blijven en niet worden ingehaald, zooals maar al te dikwijls het geval is. Aanbeveling verdient het daarom om niet te wachten met het doen aandraven der pelotons tot de afstand een pelotonsbreedte bedraagt, maar reeds als de afstand 3 à 4 passen is, vanzelf wordt dan de pelotonsbreedte-afstand bereikt als de voorgaande staart is opgesloten.

kunnen gerust meer arbeid doen dan de anderen. Het is een feit, dat dergelijke paarden, die soms in draf niet zijn vooruit te krijgen, wèl in een vloten galop voorbij de kritieke punten (zijwegen, enz.) zijn te brengen. Bovendien ze moeten dan maar buigen of barsten. Aan verstokte klevers en steegsche paarden heeft men in een eskadron totaal niets —, dan alleen de last.

In Duitschland worden dergelijke paarden, als zij niet spoedig zijn te verbeteren, »ausrangirt”.

Het is natuurlijk beter — *in theorie* — te trachten om de oorzaak van het kleven op te sporen en alsdan door doelmatige africhting in de manege het kwaad te verbeteren. Maar in de practijk neemt het aantal klevers eerder *toe* dan *af*, wel een bewijs, dat dit middel ook nog niet zoo gemakkelijk is toe te passen.

De jonge paarden, die bij de eskadrons komen, kleven niet, doen zij het bij uitzondering wèl, dan moesten zij worden teruggezonden. Op de jonge paarden moet — ook in dit opzicht — zeer worden gelet. Het kleven is gemakkelijker te voorkomen dan uit te roeien, als de terughoudendheid eenmaal tot de ondeugd van kleven is gekomen.

Bij aankomst op het exercitieterrein — na een oogenblik te hebben gerust tot het nazien van beslag en harnachement — verdient het aanbeveling altijd een klein halfuur ruiterschool te beoefenen, onverschillig of men daarna in de pelotons-, eskadrons- of regimentsschool zal exerceeren. Het reglement geeft aan, dat op één dag slechts 2 scholen mogen worden beoefend, eventueel kan § 58 Pelotonsschool te Paard dienst doen. Het doel is om, vóór men gaat exerceeren, de houding der paarden nog wat te verbeteren. De pelotonscommandanten nemen daartoe hunne pelotons in colonne met ééne op afstanden op den rechthoek (manege). Een rechthoek verdient de voorkeur boven eene groote volte rond den instructeur; bij den rechthoek toch kan men beter controleeren of de ruiter zijn paard behoorlijk tusschen »teugels en beenen” heeft door te letten op het precies rijden der rechte lijnen en het juist rijden der hoeken. De hoefslag mag niet te breed worden.

Op beide handen wordt — met bijgenomen (later overgenomen) trensteugels — in draf de houding van ruiter en paard verbeterd en daarna op beide handen aangesprongen, afgewisseld door een paar wendingen, individueel.

Dit halfuur is voor het exerceeren niet verloren; integendeel, de pelotonscommandanten, die toch allen hunne ruiters en paarden kennen, kunnen in dien tijd nuttige wenken geven voor het rijden der paarden (vooral ook aan de menschen, die niet hun eigen vast paard berijden), iets wat bij het exerceeren natuurlijk ondoenlijk is.

Tijd is er voldoende, want als na deze oefening nog 3 kwartier à 1 uur flink wordt geëxerceerd is dat voor ruiters en paarden voldoende. Maar bij dat exerceeren kan en moet dan ook van een ieder de grootste oplettendheid en inspanning worden geëischt. Beter is het gedurende 3 kwartier *flink* en

uiterst *stram* te exerceeren, dan eenige uren *half en slap*. Stap moet dan uitzondering; draf en galop — vooral ook galop en met getrokken sabel dikwijls — regel zijn. In stap leert de troep niet exerceeren. Natuurlijk, »dikke paarden» zullen dan verdwijnen, maar als wij »den schijn» over boord werpen is dat ook geen bezwaar.

Oberst-Lieutenant VON SANDEN zegt in zijne »*Offizier-Reitstunde*»: »Nicht genug kann vor den sogenannten *dicken Schwadronen* gewarnt werden, sie sind nur SCHEIN wenn sie dabei nicht den Stempel der Arbeit an sich tragen». Als eisch mag men wel stellen, dat 1 Juli het eskadron in staat is een behoorlijken frontmarsch in galop te maken van 2000 M. (met getrokken sabel en in tempo-galop — geen lamlendig hobbelgangetje), iets wat men zonder zorgvuldige (1) en vele oefeningen niet zal verkrijgen.

De frontmarschen zijn de hoofdzaak, alle bewegingen bij het exerceeren moeten steeds daarop uitloopen. Eenmaal in linie, moet het front niet te spoedig worden gebroken en vooral niet als er wanorde ontstaat. Het is wel veel gemakkelijker in zoo'n geval met pelotons uit te zwenken, maar het is veel nuttiger eerst gedurende den frontmarsch rust en orde — en daardoor de richting — te herstellen; natuurlijk niet stilstaande maar in beweging.

Men exerceere zoo min mogelijk recht op het terrein, maar altijd in schuine richtingen.

De frontmarschen zijn verreweg het moeilijkst van alle exercitiën. Als ze goed gaan, gaat al het overige exerceeren ook goed — ook het rijden in pelotonscolonne in galop.

Mei 1897.

(Wordt vervolgd.)

(1) Hiermede wordt natuurlijk bedoeld, dat vooral moet worden gelet op de jonge paarden, op paarden die ziek of in de weide zijn geweest, op schralen wind of groote hitte, op den aard van het terrein, enz.

BOEKAANKONDIGINGEN.

L'art militaire au Congo. Avec 24 figures. Extrait du manuel du voyageur et du résident au Congo, publié par la société d'études coloniales de Bruxelles. Bruxelles, G. MUQUARDT. Librairie Européenne. 1897.

Ofschoon de nieuwsbladen meermalen van het Congo-gebied gewagen, is dit toch voor velen een geheel onbekende streek, slechts door enkele pioniers der beschaving betreden; — een land waar zeker allerminst aan krijgskunst wordt gedacht. Met belangstelling zal dan ook door menigeen een arbeid van een 10 vel druks worden begroet, welks inhoud onder directie van den Kolonel DONNY en met medewerking van bekende namen als DHANIS, LOTHAIRE, c. a., geheel is gewijd aan de krijgskunst in het Congo-gebied. Terecht begrepen deze voorgangers, dat in een onbekende landstreek als het Congo-rijk, bewoond door geheel onbeschaafde volken, wel van krijgskunst kon worden gesproken, doch dat deze zou blijken geheel van de Europeesche af te wijken. Blijkbaar is het werk geschreven niet alleen om de handelingen dier baanbrekers bekend te maken, doch tevens om een reeks van vertrouwbare gegevens te bieden aan hen, die hunne voetsporen zouden willen drukken.

De arbeid wordt in drie hoofdafdeelingen verdeeld. In de eerste worden eenige algemeenheden der krijgskunst met betrekking tot de rechten en de plichten der beschaving besproken. Het tweede handelt over den oorlog onder de inlanders, en is vooral van belang voor hen, die geroepen zijn als verantwoordelijke bevelhebbers handelend op te treden. Op terrein, gewoonten en vechtwijze van den inlandschen vijand wordt daarin meer in het bijzonder de aandacht gevestigd. Van het gehalte en de bruikbaarheid van den inlander als soldaat wordt zeer gunstig getuigd. De bekende Duitsche pionier VON WISSMAN zegt o. a.: dat de neger veel behendiger is dan de blanke, veel meer bestand tegen vermoeienis en veel gemakkelijker te verplegen. Men kan zich geen denkbeeld maken van het gemak, waarmede de neger het hoofd biedt aan de bezwaren van den oorlog. Een neger, die dagen achtereen onder de brandende zon 25 à 30 KM. aflegt en daarbij 30 KG. draagt, gebruikt 's avonds eenige geroosterde wortels, drinkt een liter water, werpt zich op een antilopehuid en slaapt, onder een temperatuur van 5° C., nauwelijks bedekt door een stuk katoen of zelfs geheel naakt bij het vuur. Aldus leeft hij maanden lang.

De dapperheid alleen is de zwakke zijde van den inlander. Wordt hem geen voorbeeld gegeven, dan is hij van nature vreesachtig en laf. Met deze gegevens

rekening houdende, ligt het voor de hand, dat van inlandsche soldaten onder goede leiding tot bestrijding hunner natuurgenooten een nuttig gebruik kan worden gemaakt. Tegenover een tegenpartij, gewapend met de eenvoudigste strijdmiddelen, kan een goed uitgeruste minderheid een belangrijk overwicht uitoefenen, mits daarbij geen enkele factor over het hoofd worde gezien.

De derde afdeling is gewijd aan den strijd, zooals die door de Europeanen en de door hen aangeworven troepen wordt gevoerd. Een oordeelkundige splitsing der stof in strijdmiddelen, organisatie en vechtwijze vergemakkelijkt het overzicht.

De strijdkrachten, waarover de Congo-Staat beschikt, bestaan en moeten volgens de Schrijvers onvoorwaardelijk bestaan uit: Afrikanen, zooveel mogelijk inlanders van de Congo, gecommandeerd door krachtige en energieke officieren en onder-officieren van het Belgische leger. Een besluit van 1895 bepaalt het effectief van het Congo-leger op 6120 man, waarvan 4000 man als militie in den Staat zelf worden gerecruteerd. De dienstdadigheid der militie is 7 jaar, waarvan 5 in actieven dienst en 2 in reserve. Vrijwilligers worden steeds voor 7 jaar aangenomen. De soldaten worden geheel gekleed en onderhouden voor rekening van den Staat, dagelijks wordt aan hen een soldij van 21 centimes uitbetaald.

Naast de geregelde troepen staan de ongeregelde contingenten of de hulpstroepen. Zij worden gerecruteerd en gecommandeerd door inlandsche hoofden, doch door Belgische officieren bewaakt of wel rechtstreeks onder hunne bevelen gesteld. Deze troepen zijn vooral geschikt voor den verkenningdienst; zij behouden hun eigen wapenen (lansen of vuursteengeweren). Natuurlijk eischt hun gebruik veel doorzicht, op een gegeven oogenblik kunnen zij even gevaarlijk als nuttig zijn.

De bewapening der strijdkrachten van den onafhankelijken Congo-Staat, bestaat in het ALBINI-geweer, zooals dit in België in gebruik was vóór de invoering van het MAUSER-geweer; de blanken zijn met dit laatste gewapend. De totale munitievoorraad bedraagt 200 patronen per geweer. Percussie-geweren dienen nu en dan voor de ongeregelde troepen, die niet over eigen vuursteengeweren beschikken, nu en dan worden daarbij patronen gebruikt met 3 kleine kogeltjes.

De artillerie is voorzien van HOTCHKISS-kanonnen van 37 mM., NORDENFELD-kanonnen van 47 mM., KRUPP-kanonnen van 75 mM. en mitrailleurs MAXIM-NORDENFELD.

In het tactisch gedeelte, handelende over de toestanden van rust en beweging met hunne beveiliging, worden tal van nuttige wenken aangetroffen, die ons tevens een denkbeeld geven van de bezwaren, die daarbij moeten worden overwonnen. Beweging en overzicht worden in gelijke mate door het terrein bemoeilijkt, daarom moet het zwaartepunt der beveiliging worden gezocht in den kondschapsdienst. Aangezien vóór alles een handgemeen moet worden vermeden, geschiedt de beveiliging van de bewegingen in 's vijands nabijheid door gesloten afdelingen en sterke patrouilles, en wordt gemarcheerd in eene formatie, die toelaat snel een carré te formeeren, waarin voertuigen en bagage kunnen worden opgenomen. Het spreekt vanzelf dat daarmede de beweging zeer langzaam gaat. Door houtgewas en struiken voortgaande, is een afstand van 2 KM. per dag dikwerf reeds de uiterst bereikbare grens. Volgt men den weg, dan kan doorgaans slechts met eenen worden gemarcheerd. Een colonne van 1000 man, voorzien van de vereischte bagage, strekt zich onder de gunstigste omstandigheden over een lengte van 5 KM. uit en heeft minstens 45 minuten noodig om

zich te ontwikkelen. Colannes sterker dan 600 man zullen daardoor uitzondering zijn.

In den toestand van rust, wordt de bivakplaats ingericht, zooals door verschillende detailteekeningen wordt opgehelderd; naderingshindernissen in den vorm van verhakkingen, loopgraven, enz., treden daarbij in het bijzonder op den voorgrond.

Wanneer niet van den carrévorm wordt gebruik gemaakt, doen de gevechtsformatiën denken aan de tijden van GUSTAAF ADOLF. Het grootst mogelijk aantal vuurwapenen wordt in 't gevecht gebracht, met behoud alleen van een kleine reserve tot het afweren van onverwachte aanvallen door andere benden; de vier-gelederenstelling vindt hier hare toepassing, overigens moet de eenvoudigheid bij alle bewegingen voorzitten. Salvo's staande of geknield, op twee en vier gelederen zijn de hoofdmiddelen, daarbij moet als vaste regel steeds de bajonet op het geweer zijn. Uit alles blijkt, hoeveel kalmte en overleg worden geëischt van de aanvoerders, terwijl van den troep een vuurdiscipline moet worden gevorderd, die in onze gevechten, hoe ook begeerd, dikwerf tevergeefs wordt gezocht.

Op veel belangrijks zouden wij nog de aandacht kunnen vestigen, dit zou ons echter te ver voeren, het vorenstaande zal naar wij vertrouwen reeds voldoende zijn om de overtuiging te schenken, dat wij een arbeid aankondigden, die waard is om met aandacht te worden gelezen en die tevens in een helder licht stelt welke hooge eischen er worden gesteld aan onze kameraden van het Belgische leger en welke opofferingen meermalen van hen worden gevorderd.

d. V.

Verhalen uit den grooten en kleinen oorlog in Nederlandsch-Indië door J. P. SCHOEMAKER, kapitein der infanterie van het Nederlandsch-Indische Leger.

Nederlandsch-Indische krijgsverhalen, van denzelfden Schrijver. Tweede druk.

Beide werkjes bevatten een tiental krijgsgeschiedkundige verhalen, die alle voorbeelden geven van moed, zelfbeheersching en plichtsbetrachting. Zij zijn vlot geschreven, dikwijls boeiend. Slechts een enkele maal wordt de liefde voor zijn helden den Schrijver te sterk; zoo op pagina 5 van het eerstgenoemde werk, waar de korte karakterschets van den hoofdpersoon van het verhaal gemist kan worden. De lezer zal dat karakter werkelijk wel weten te beoordeelen als hij »Een geheime verkenning» gelezen heeft. Doch overigens blijft de Schrijver meestal zijn objectief standpunt handhaven.

Vergelijkt men beide boeken dan stuit men een enkele maal op herhalingen; zie bijv. den aanvang van »De contraguerilla's» en van »Ons korps marechaussees te Atjeh».

Dat de guerilla hetzelfde is als de kleine oorlog, zal niet ieder met den Schrijver eens zijn (pagina 2 van het eerste werk); evenmin dat *hadji* hetzelfde is als priester (pagina 144 van het tweede boek). Enkele vreemde woorden konden anders geschreven zijn; zoo is bijv. *soengej* of *soéngai* beter dan *soengeh*.

Alle deze zaken zijn echter kleinigheden van zeer ondergeschikt belang. De strekking der verhalen is uitstekend; het hooren of lezen van groote daden wekt op tót navolging. Daarom wenschen wij die werkjes in handen van ieder, die eenmaal Neerlands roem in 't verre oosten zal helpen ophouden en ook in handen van ieder ander. Vooral 't jonge Holland moet ze lezen en bovenal ook zij, die denken; doch, laat ze daar ginds maar vechten, als mijn zaakjes maar goed gaan!"

Dat van het tweede werk een nieuwe druk noodig was, bewijst gelukkig dat het veel wordt gevraagd —; moge het eerste boek ook spoedig uitverkocht zijn. De uitgevers, W. P. VAN STOCKUM & ZOON te 's Gravenhage hebben gezorgd voor een net uiterlijk.

S.

Luctor et Emergo, of de geschiedenis der Nederlanders in den Oost-Indischen Archipel, door R. VAN ECK, Lector in de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Uitgave van VAN DER VEGT en MEHLER, te Zwolle.

Het is een verblijdend verschijnsel, dat onze schoone bezittingen in Oost-Indië in de laatste jaren meer en meer in den kring van veler belangstelling zijn getrokken; daarvan de redenen na te sporen, kan hier overbodig worden geacht; het feit te constateeren zij voldoende. In verband daarmee neemt men waar, dat het opkomend geslacht meer dan vroeger in kennis wordt gebracht met de schoonheden en rijkdommen van die heerlijke eilandenwereld. Hoe het kleine Nederlandsche volk er in geslaagd is zulke enorme, den naijver van vele andere natiën opwekkende, landstroken te verkrijgen, is een vraag, die ook wel niet over het hoofd wordt gezien, maar aan welke toch aan de meeste onderwijsinrichtingen een zeer bescheiden aandacht wordt geschonken. Niemand moge deze opmerking als een verwijt beschouwen; het onderwijs in de geschiedenis is reeds zooveel omvattend, dat menig onderwijzer of leeraar een gevoel van medelijden krijgt met de hersenen zijner leerlingen, terwijl ook vaak de tijd ontbreekt om, na behandeling van oude geschiedenis, geschiedenis der middeleeuwen, van nieuwe, nieuwere en vaderlandsche historie, een meer uitvoerige beschrijving te geven van de machtsuitbreiding der Nederlanders in Oost-Indië; wat namen en feiten worden op het laatst van den cursus aaneengeregeng om al zeer spoedig na de intrede van de maatschappelijke loopbaan geheel te worden vergeten. De uitgevers van *Luctor et Emergo* gevoelden, dat er in dit opzicht een leemte bestond in de kennis van de meesten hunner, die tot de meer ontwikkelden moeten worden gerekend. Die leemte aan te vullen door meer of minder uitgebreide leerboeken of door de werken van VETH, DE JONGE, VAN DEVENTER of andere wetenschappelijke Schrijvers, is natuurlijk wel mogelijk, maar de eerste schrikken af door hun eigenaardigen vorm, de laatste door hun karakter. Het was daarom een goede gedachte, toen bedoelde uitgevers een volksboek in het licht wilden geven, waardoor op eene smakelijke onderhoudende wijze in de behoefte kon worden voorzien, en een waarlijk gelukkige greep moet het genoemd worden,

toen zij zich tot den Heer VAN ECK wendden, een man, die door zijn ervaringen in Indië opgedaan, door zijn kennis dus van land, taal en volk, alsmede door zijn belezenheid en door zijn welbesneden pen, uit zoovele opstellen in *Indische Gids* en elders welbekend, een goeden waarborg gaf, dat hij alleszins voor zijn taak berekend was. En de kennismaking met de eerste afleveringen heeft die goede meening niet beschaamd. Een korte, vlug geteekende schets moet dienen om den lezer een denkbeeld te geven van de uitgestrektheid en van den rijkdom onzer bezittingen; daarna worden de redenen ontvouwd, welke tot de vaart op Indië leidden en voorts wordt beschreven hoe de *strijd* der Nederlanders tegen Europeesche en Inlandsche vijanden bijna altijd tot *overwinning* voerde.

De Schrijver is objectief genoeg om de zwarte vlekken en stippen, die zoovele bladzijden dezer geschiedenis ontsieren, aan te wijzen; daar zijn de lezers hem ongetwijfeld dankbaar voor; de ophemeling van ons voorgeslacht in vele historische volksboeken is onnatuurlijk en staat tegen.

Slechts een paar opmerkingen veroorloven wij ons te maken.

Het aantal residenten bedraagt, meenen wij, 37 (zie bladz. 4). Menigeen wordt in onwetendheid gelaten over de beteekenis van het woord *Vrijburger* (bladz. 66). Meer hadden wij verwacht en gewenscht van de inrichting der O.-I. Comp., over de misbruiken en malversatiën bij hooger en lager geplaatste dienaren (de zogenaamde stille winsten), alsmede over de handelspolitiek der Heeren XVII tegenover de Inlandsche vorsten en hoofden. Maar wellicht staat ons dit nog te wachten, wanneer de redenen worden ontvouwd, die tot den ondergang van het machtige handelslichaam leidden. Voor het thans aangeboden zijn wij den Schrijver reeds dankbaar, ook voor de aardige reproductiën van oudere en nieuwere prenten, photo's, enz.; het overzichtskaartje is wat klein en kon dus niet alle in den tekst voorkomende namen bevatten; weinigen zullen bijv. weten, dat *Arosbaja* (Arisbaja schrijft de Heer VAN ECK) eertijds op Madoera was gelegen. Wij kunnen na de kennismaking met een deel van het werk Schrijver en Uitgevers geluk wenschen en spreken de hoop uit, dat het spoedig in veler handen moge komen.

B.

Kadervorming bij de infanterie van het Nederlandsche leger,
door ARISTIDES.

De Nederlandsche Reserve-Officier, door ARISTIDES.

Wenken aan den Vaandrig bij zijne benoeming en bij zijn optreden in dezen graad, door een kameraad. Arnhem, J. H. GROENEVELD, 1897.

Drie goed geschreven brochetjes, die getuigenis afleggen van den ernstigen wil om nuttige wenken te verschaffen betreffende de kadervorming bij het wapen der infanterie en de instelling van het reservekader.

Vooral de »Wenken aan den Vaandrig bij zijne benoeming en bij zijn optreden in dezen graad» komen ons doeltreffend voor, al meenen wij dat het motto *Van den Vaandrig komt de victorie* achterwegen had moeten blijven. Deze woorden schrijven wij dan ook meer toe aan het warme hart, hetwelk de Schrijver het reservekader toedraagt, dan aan de opzettelijk gewilde uiting eener overtuiging.

Wat de kadervorming bij de infanterie betreft, zoo wil het ons toeschijnen dat van ééne kaderschool voor de infanterie van het geheele Nederlandsche leger meer vruchten te verwachten zouden zijn, dan van het groot aantal kaderscholen dat door den Schrijver wordt gewenscht. De voordeelen aan ééne kaderschool verbonden, zoo ten opzichte van het onderwijs als van het recht op bevordering, springen zoo duidelijk in het oog, dat wij vertrouwen dit niet nader in het licht te behoeven te stellen. Dat bij de regimenten dientengevolge veel tijd en krachten gespaard zouden worden, mag evenwel niet onvermeld blijven.

Blijkbaar zijn de drie brochures door dezelfde bekwame hand geschreven, die in 1882 »Naar 't Regiment" het licht deed zien.

Het Gewapende Vlaanderen, maandblad gewijd aan de verdediging van de rechten der Vlamingen in leger en burgerwacht.
 Nummer 1. Hoofdopsteller EDWARD VAN HOVE. Maldegem,
 15 Juli 1897.

Ingevolge het daartoe door den Heer VAN HOVE gedaan verzoek, willen wij het verschijnen van het eerste nummer van dit strijdblad niet onvermeld laten, alhoewel wij er voor het overige niet aan kunnen denken om ons te mengen in den strijd, die ten opzichte van taal, zeden, rechts- en krijgswezen tusschen de Vlaamsch- en Fransch sprekende elementen onder onze Zuid-Nederlandsche broeders reeds sedert lang is ontstaan. Het doel, hetwelk de Heer VAN HOVE en zijne partijgenooten willen trachten te bereiken, kan het best blijken uit de in het eerste nummer opgenomen geloofsbelijdenis, waaruit wij hieronder een gedeelte zullen laten volgen.

»Zooals het uit den naam van het blad licht op te maken is zal *Het Gewapende Vlaanderen* zich uitsluitend bezig houden met de verdediging der rechten onzer Vlaamsche jongens in het leger en, diensvolgens ook, in de *burgerwacht*. Niets wat op krijgsg gebied onze moedertaal of de aloude zeden en gebruiken van ons dierbaar Vlaanderen aanraakt, zal aan *Het Gewapende Vlaanderen* onverschillig wezen. Alle onrecht, den Vlamingen in het leger aangedaan, al is het dan ook door eene bijzondere wetgeving bekrachtigd geworden, zal er aan den schandpaal genageld worden, en voor niets, neen voor niets zal het achteruitdeinzen om ons gekrenkt volkenrecht te wreken.»

»Het doel dat wij beoogen is de zoo nauw mogelijke verwezentlijking van het ontwerp, tusschen de strijdende Vlamingen bekend onder naam van *Voorstel* EDWARD VAN HOVE en dat men hier in de volgende punten samengetrokken vindt.»

Eerste Tijdperk.

1. Stichting van een Vlaamsch krijgslad.
2. Vervlaamsching der Krijgsverordeningen.
3. Behandeling der krijgstoffen in de Vlaamsche taal.

Tweede Tijdperk.

1. Scheiding van Vlamingen en Walen in tijd van vrede.
2. Verblijf in het leger den krijgers veraangenaamd. Verbetering van den Aalmoezeniersdienst.

3. Vorming van een vrijwilligersleger met de daartoe noodzakelijke wetgeving.
 »Het is maar al te wel geweten dat deze kamp moeilijk en zeer noodzakelijk is, en dat er een tolk weze die den Vlamingen op vastgestelde oogenblikken den toestand doe inzien, hunne hulp aanvraage, hunne medewerking verzoeke; een blad, dat buiten zijne strijdende hoedanigheid ook nog de bewijzen levere, dat onze dierbare moedertaal ook het voor haar tot hiertoe geslotene krijgswezen kan omvatten.»

»Die tolk zal het *Gewapende Vlaanderen* zijn!»

»Het *Gewapende Vlaanderen* wordt opgesteld door eene vereeniging van vakmannen in taal- en krijgskunde, wier naam echter niet zal vernoemd worden, daar er zich tusschen hen krijgslieden van hooger rang bevinden, wier onbekendheid noodzakelijk is voor de zaak die zij verdedigen. Een enkele zal bekend zijn, onze hoofdopsteller, en 't is hij die, in de bijzondere zitting waar het verschijnen van *Het Gewapende Vlaanderen* is besloten geworden, verklaard heeft alle verantwoordelijkheid op zich te nemen, opdat zij, die thans nog bij het leger verblijven, geen gevaar mochten oploopen tengevolge der uiting hunner gedachten.»

»Dit besluit, waarvan de groote weerde voor de edele zaak die wij verdedigen klaar en duidelijk is, kan slechts al degenen die in het vervolg zich tot *Het Gewapende Vlaanderen* wenden, 't zij als raadvragers, raadgevers of medewerkers, aanzetten om dit in volle betrouwen te doen, verzekerd als zij mogen zijn *dat de strengste geheimhouding zal in acht genomen worden.*»

»Van dit standpunt zal *Het Gewapende Vlaanderen* in geene omstandigheden afwijken!»

»Met volle vertrouwen op de ondersteuning der vaderlandslievende Vlamingen, doet *Het Gewapende Vlaanderen* zijn eersten stap in de wereld en beveelt zich bij alle zijne strijdgenooten aan. Getrouw aan zijne echt-Vlaamsche leuze *Recht voor de vuist!* zal het niets ontzien om den kamp voort te zetten tot ons volledige rechtserkenntenis geschonken zij.»

Wat den inhoud van dit eerste nummer aangaat, heeft het onze aandacht getrokken dat de toon, waarin de gedachten, omtrent zaken en toestanden de »vervlaamsching» betreffende, worden geuit, veel, zelfs zeer veel te wenschen overlaat. Moge een gekrenkt nationaliteitsgevoel ook al eenige bitterheid verontschuldigen, — zoo kunnen de bepaald vijandige wijze, waarop de strijd wordt aangeboden, en de middelen, welke de redactie daartoe denkt te gebruiken, niet door ons worden goedgekeurd.

Het kan wezen dat wij Noord-Nederlanders in dit opzicht strengere eischen stellen, dan onze zuidelijke stamgenooten; maar toch wil het ons voorkomen dat de aanmaning, tot het Vlaamsche element in het leger gericht, om gedekt door de redactie hunne klachten over hetgeen zij in dat leger van het Fransche element te verduren hebben openbaar te maken, ook in Vlaanderen, waar het recht voor den vuist zijn en spreken inheemsch is, niet onverdeeld goed geoordeeld zal worden.

Kritische beschouwingen over den Grieksch-Turkschen oorlog,
 door F. A. C. RUYSCHE, officier der infanterie op nonactiviteit.
 Leiden, 1897. Firma C. KOOYKER, J. C. HUISMAN JR.

De titel van het in den aanhef dezer aankondiging vermelde vlugschrift doet meer verwachten, dan daarin werkelijk geboden wordt. Toen wij het opschrift lazen, kwam dan ook onwillekeurig de gedachte bij ons op, hoe het mogelijk zou zijn nu reeds critische beschouwingen van eenige beteekenis over den jongsten Europeeschen oorlog aan den druk toe te vertrouwen.

In dit geschiedverhaal heeft men dan ook niet anders te zien dan een zorgvuldig uit de dagbladen gedistilleerd verhaal van den algemeenen loop van den oorlog en van de daarin plaats gehad hebbende groote gebeurtenissen. De Schrijver heeft deze aantekeningen ontdaan van de overdrijving, waarmede de berichten van beide zijden zoowel in voor- als tegenspoed waren vervalscht, en hier en daar eene oorspronkelijke meening of oordeelvelling geuit, welke juistheid evenwel nog door het geschiedkundig onderzoek der feiten bewaarheid zal moeten worden.

Voor het overige laat het boekje zich zeer gemakkelijk lezen en is aan stijl en taal de noodige zorg besteed.